

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMAYA GİRİŞ

Editör
Aliye Ahu GÜLÜMSER

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-540-9	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Şehir ve Bölge Planlamaya Giriş	47518
Editör	Baskı ve Cilt
Aliye Ahu GÜLÜMSER ORCID iD: 0000-0001-9722-5131	Göktuğ Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	ARC020000
	DOI
	10.37609/akya.3713

Kütüphane Kimlik Kartı
Şehir ve Bölge Planlamaya Giriş / ed. Aliye Ahu Gülümser.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.
336 s. : grafik, tablo, şekil. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253755409

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Değerli okuyucu,

Bu kitabı okuyorsanız belki şehir ve bölge planlama mesleği hakkında bir şeyler öğrenmek, belki de bu disiplini anlamak istiyorsunuz demektir.

Şehir ve bölge planlama, benim için yalnızca bir meslek değil, hayatın kendisi oldu. Eğitim sistemimizin benim için rastgele seçtiği bir meslek gibi görünse de zamanla tesadüflerin aslında benim için en doğru seçimler olduğunu anladım. Planlama, hayata, mekâna ve insan ilişkilerine farklı bir gözle bakmayı öğretti.

Bu kitap, Türkiye'nin farklı üniversitelerinden, mesleğine bağlı akademisyenler tarafından, birbirimizi neredeyse hiç tanımadan, büyük bir özveriyle hazırlandı. Tüm rutinlerimiz, akademik yoğunluğumuz, hayatın getirdiği tatlı ve üzücü olaylar arasında kolektif bir çabanın ürünü olan bu kitap, bir araya gelerek oluşturduğumuz ortak bir emeğin ve inancın sonucudur.

Bu kitap, bir giriş kitabıdır. Giriş kitapları genellikle ileri seviye ders kitapları kadar ciddiye alınmaz ama aslında temelleri sağlam atmanın anahtarıdır. Bir mesleği anlamaya başlamak için kavramları bilmek, onları anlamlandırmak ve onların etrafında yeni sorular sormak gerekir.

Kitabımız, mesleği hiç bilmeyenler için bir başlangıç noktası olacak şekilde tasarlandı. Tanımları ortaya koyarken, aynı zamanda şehir ve bölge planlamanın güncel ve geleceğe yönelik dönüşümlerini de bünyesinde barındırmaktadır.

Kitabımız, şehir ve bölge planlama mesleğini öğrenmek isteyen öğrencilere, araştırmacılara ve profesyonellere rehber niteliğinde bir giriş sunmaktadır. Mekânsal planlama süreçlerinin nasıl geliştiğini anlamak, geleceği şekillendirmek için kritik bir adımdır.

Tüm birinci sınıf öğrencilerine ve geleceğin planlılarına ithafen...

Sevgi ve saygılarımla,

*Prof. Dr. Aliye Ahu GÜLÜMSER
İstanbul Teknik Üniversitesi
gulumser@itu.edu.tr*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ:	Şehir ve Bölge Planlamadan Mekansal Planlamaya1 Aliye Ahu GÜLÜMSER
BÖLÜM 1	İnsan Yerleşmeleri Temel Kavramları7 Feral GEÇER SARGIN
BÖLÜM 2	Kentlerin Fiziksel Biçimini Etkileyen Faktörler 29 Fatih TERZİ Zeynep Gülce AYDIN
BÖLÜM 3	Kentleşme, Kentlileşme ve Metropolenleşme Kavramları ve Kentsel Büyüme Süreçleri 57 Duygu OKUMUŞ PRİNİ
BÖLÜM 4	A - Erken Uygarlıklardan Ortaçağ'a Şehirlerin Tarihsel Gelişimi ve Evrimi..... 83 Ayşe Sema KUBAT Eren KÜRKÇÜOĞLU B- Rönesans'dan Postmodernizm'e Şehirlerin Tarihsel Gelişimi ve Evrimi..... 123 Eren KÜRKÇÜOĞLU Ayşe Sema KUBAT
BÖLÜM 5	Şehir ve Bölge Planlamada Kuramlar 157 Başak DEMİREŞ ÖZKUL
BÖLÜM 6	Sürdürülebilir Kentler İçin Planlama Yaklaşımları ve Sürdürülebilirlik Göstergeleri..... 177 Nilüfer GÜRER
BÖLÜM 7	Şehir ve Bölge Planlamada Plan Kademelenmesi ve Plan Türleri 195 Aysu UĞURLAR
BÖLÜM 8	Şehir ve Bölge Planlama Sürecinin Aşamaları217 Arzu BAŞARAN UYSAL

BÖLÜM 9	Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama: Yasal Çerçeve	237
	Hatice Selma ÇELİKAY	
	Rukiye Gizem ÖZTAŞ KARLI	
BÖLÜM 10	Planlamada Yetki ve Sorumluluklar	259
	Gökçen KILINÇ ÜRKMEZ	
BÖLÜM 11	Şehir Planlamada Bilgi Teknolojileri Kullanımı	279
	Nur Sinem PARTİGÖÇ	
BÖLÜM 12	Şehir ve Bölge Planlamaya Çok Disiplinli Bir Bakış	315
	Eda YÜCESOY	
SONUÇ:	Mesleğin Geleceği[N] Mesleği: Mekansal Planlama	325
	Aliye Ahu GÜLÜMSER	
	Merve Deniz TAK	

YAZARLAR

Zeynep Gülce AYDIN

*İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü, Şehir Planlama Yüksek
Lisans Programı, Yüksek Lisans Öğrencisi*

Prof. Dr. Hatice Selma ÇELİKİYAY

*Bartın Üniversitesi, Mühendislik, Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü*

Prof. Dr. Aliye Ahu GÜLÜMSER

*İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Doç. Dr. Nilüfer GÜRER

*Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Arş. Gör. Dr. Rukiye Gizem ÖZTAŞ KARLI

*Bartın Üniversitesi, Mühendislik, Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü*

Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT

*İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Doç. Dr. Eren KÜRKÇÜOĞLU

*İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Doç. Dr. Nur Sinem PARTİGÖÇ

*Pamukkale Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Dr. Öğr. Üyesi Duygu OKUMUŞ PRİNİ

*Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü*

Doç. Dr. Başak DEMİREŞ ÖZKUL

*İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Dr. Öğr. Üyesi Feral GEÇER SARGIN

*İzmir Demokrasi Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Arş. Gör. Merve Deniz TAK

*İstanbul Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Prof. Dr. Fatih TERZİ

*İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Prof. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL

*Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü*

Doç. Dr. Aysu UĞURLAR

*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü*

Doç. Dr. Gökçen KILINÇ ÜRKMEZ

*Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü*

Doç. Dr. Eda YÜCESOY

*İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

GİRİŞ: ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMADAN MEKANSAL PLANLAMAYA

Aliye Ahu GÜLÜMSER¹

Şehir ve bölge planlama, insan yerleşimlerinin dengeli, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir biçimde gelişmesini amaçlayan bilimsel, teknik ve aynı zamanda toplumsal sorumluluk taşıyan bir disiplindir (Hall, 2002). Bu disiplin yalnızca mekânın fiziksel düzenlenmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda sosyal adaletin sağlanması, ekonomik gelişimin yönlendirilmesi ve ekolojik dengenin korunması gibi çok boyutlu hedeflere ulaşmayı amaçlar (Harvey, 2003). Günümüzde kentlerin hızla büyümesi, kırsal alanların dönüşümü, çevresel krizler, ulaşım ve altyapı sorunları, mekânsal eşitsizlikler ve iklim değişikliği gibi faktörler, planlamayı giderek daha stratejik, çok ölçekli ve disiplinlerarası bir alan haline getirmiştir (Fainstein & Campbell, 2012).

Şehir ve bölge planlama disiplininin temelini oluşturan kavramlar, insan yerleşimlerinin yapısını anlamak için kritik önemdedir. Şehir, kır, mekân ve bölge gibi temel kavramlar; nüfus yoğunluğu, fonksiyonel yapı, idari statü ve sosyolojik ölçütler üzerinden sınıflandırılabilir (Cloke, Marsden & Mooney, 2006). Yerleşmeler, doğal koşullar, ekonomik işlevler, sosyal ilişkiler ve kültürel dinamiklerin bir sentezi olarak biçimlenmektedir. Özellikle mekân kavramı, yalnızca fiziksel bir yüzey değil; sosyal ilişkiler, iktidar yapıları ve kolektif deneyimlerin üretildiği bir alan olarak ele alınmalıdır (Soja, 1989; Massey, 2005). Kitabımızın ilk bölümünde Feral Geçer Sargın, meslek eğitim tarihçesine kısaca değinerek, mesleki terimleri ve kavramları ulusal ve uluslararası bağlamda ele almaktadır.

Yerleşmelerin biçimi ve gelişimi, topoğrafik koşullar, klimatolojik özellikler, jeolojik uygunluk ve ulaşım gibi insan yapımı faktörler dâhil olmak üzere çok sayıda etmenden etkilenir (Pacione, 2009). Bu faktörler, hem kentleşmenin yönünü hem de kırsal alanların dönüşümünü belirler. Kitabımızın 2. Bölümünde,

¹ Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, gulums@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9722-5131

ilişkilerin, kültürel üretimin ve politik mücadelelerin vücut bulduğu bir yapıdır. Ekonomistlerin “dünya düzleşti” söylemine karşın, mekânın anlamı değişmemiştir. Ancak sınıflama biçimleri, ölçek kavramı ve çözüm yöntemleri dönüşüm uğramış; bu nedenle disiplin, artık “mekânsal planlama” başlığı altında daha kapsayıcı bir biçimde ele alınmaktadır. Kitabımızın son bölümünde Eda Yücesoy tarafından gelecek tartışmalarına yer verilmektedir.

Bu kitap, şehir ve bölge planlamadan mekânsal planlamaya evrilen bu disiplini öğrenmek isteyen öğrencilere, araştırmacılara ve uygulayıcılara kapsamlı bir rehber sunmayı amaçlamaktadır. Mekânsal planlama, insanın olduğu her yerde vardır. Krizlerin, dönüşümlerin ve belirsizliklerin arttığı bir çağda, mekânsal planlama yalnızca sorunlara çözüm üretmekle kalmaz, aynı zamanda daha adil, yaşanabilir ve sürdürülebilir bir gelecek tahayyül eder.

KAYNAKLAR

- Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning re-examined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31(5), 743–758.
- Banister, D. (2008). *Transport planning*. Routledge.
- Batty, M. (2013). *The new science of cities*. MIT Press.
- Batty, M. (2018). *Inventing future cities*. MIT Press.
- Beatley, T. (2012). *Planning for sustainability: Creating livable, equitable, and ecological communities*. Routledge.
- Castells, M. (1977). *The urban question: A Marxist approach*. MIT Press.
- Cloke, P., Marsden, T., & Mooney, P. H. (2006). *Handbook of rural studies*. Sage.
- Fainstein, S. S., & Campbell, S. (Eds.). (2012). *Readings in urban theory* (3rd ed.). Wiley-Blackwell.
- Florida, R. (2005). *Cities and the creative class*. Routledge.
- Hall, P. (2002). *Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design in the twentieth century* (3rd ed.). Blackwell.
- Harvey, D. (2003). The right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 939–941.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. UBC Press.
- Howard, E. (1902). *Garden cities of to-morrow*. Swan Sonnenschein.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
- Johnston, R. J., Gregory, D., Pratt, G., & Watts, M. (2000). *The dictionary of human geography* (4th ed.). Blackwell.
- Kostof, S. (1991). *The city shaped: Urban patterns and meanings through history*. Thames & Hudson.
- Le Corbusier. (1929). *The city of to-morrow and its planning*. Dover Publications.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Marcuse, P. (2009). The myth of the benevolent state and the planning profession. *Progress in Planning*, 71(1), 1–52.
- Marsden, T. (2009). *Mobilities, vulnerabilities and sustainabilities: Exploring pathways from agriculture to rural development*. Springer.
- Massey, D. (2005). *For space*. Sage.

- Mumford, L. (1961). *The city in history: Its origins, its transformations, and its prospects*. Harcourt.
- Newman, P., & Kenworthy, J. (2015). *The end of automobile dependence: How cities are moving beyond car-based planning*. Island Press.
- Newman, P. (2018). *Sustainability and cities: Overcoming automobile dependence* (2nd ed.). Island Press.
- OECD. (2016). *Rural policy review: Strategies for regional development in rural areas*. OECD Publishing.
- Pacione, M. (2009). *Urban geography: A global perspective* (3rd ed.). Routledge.
- Rossi, A. (1982). *The architecture of the city*. MIT Press.
- RTPI – Royal Town Planning Institute. (2020). *Code of professional conduct*. <https://www.rtpi.org.uk/>
- Sabah, C. M., & Gülümser, A. A. (2023). Şehir planlamada etik kodlar: Mesleki standartların ve etik değerlerin karşılaştırmalı analizi. *Planlama*, 33(1), 23–45. <https://doi.org/10.14744/planlama.2023.74875>
- Sabah, C. M., & Gülümser, A. A. (2024). The roles and ethical perspectives of urban planners in Turkey. *Planning Practice & Research*, 39(2), 277–305. <https://doi.org/10.1080/02697459.2023.2230019>
- Soja, E. (1989). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*. Verso.
- Tekeli, İ. (2011). *Türkiye’de kentleşme yazıları*. İmge Kitabevi.
- United Nations. (2022). *World urbanization prospects: The 2022 revision*. UN DESA.

İNSAN YERLEŞMELERİ TEMEL KAVRAMLARI

Feral GEÇER SARGIN ¹

GİRİŞ

Kent ve Şehir kelimeleri dilimize farklı dil kökenlerinden girmiştir. Bununla birlikte bugün meslek alanında kullandığımız pek çok terim ve kavramların da kökenleri farklı dillerden gelmektedir. Bu kavramlar çok eski zamanlardan beri kullanılmakta ve milattan öncesine kadar şehir plancısı olarak addedilen tarihi figürler olsa da bir meslek disiplini olarak Şehir ve Bölge Planlama eğitimi ancak 100 yıllık bir geçmişe sahiptir.

Şehir ve Bölge Planlama eğitimi Türkiye’de bir meslek disiplini olarak 1961 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi bünyesinde başlamıştır (Şehir Plancıları Odası internet sayfası, 2024). Bir meslek disiplini olmadan önce ise ilk olarak İstanbul Teknik Üniversitesi 1946 yılında Mimarlık programı altında “Şehircilik” Kürsüsünün kurulmuş olduğunu ve Şehircilik derslerinin Mimarlık bölümü içerisinde verilmeye başlandığını görmekteyiz. Bugün toplam Türkçe ve İngilizce olarak çeşitli üniversitelerde 41 adet Şehir ve Bölge Planlama programı eğitim vermektedir.

Dünyada ise Şehir ve Bölge Planlama eğitimi 1923 yılında Harvard Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama programı ile başlamış, 1960’lardan itibaren ise Kentsel Tasarım eğitimi de Harvard üniversitesinde eğitim programına dahil edilmiştir (Harvard Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama ve Tasarım Bölümü internet sayfası, 2024).

Görüldüğü suretle mesleğimizin eğitimi 100 yıldır devam etmekteyken, mesleğimizin en yakın olduğu mimarlık eğitimi Avrupa ve Amerika’daki kurumsal

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, feral.sargin@idu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6701-3522

köyler bu değişen idari sınırlar ile mahallelere dönüşürken köy muhtarlarının da yetkileri oldukça azalmış, köy bir yandan kendi gelirlerini ve özerkliğini kaybederken, bir yandan da büyükşehir sınırlarının genişlemesi ile birlikte büyükşehir belediyeleri tarafından sağlanan hizmetlerden yararlanma olanağı bulmuştur.

Kır ve kent ayrımının bulanıklığını gidermeye yönelik çalışmalar da yapılmıştır. TÜİK, DEĞURBA standartlarını esas alarak “Yoğun kent, orta yoğun kent ve kır” olarak üçlü bir kademelenme tarifleyerek kent/kır ayrımını kurmayı hedeflemiştir.

İnsan yerleşmeleri ilk insandan ve ilk yerleşim biriminden bu yana sürekli olarak değişmekte, gelişmekte ve üst üste inşa edilmektedir. Dolayısıyla bu bölümde üzerinde durulan kavramlar ve tanımlar insan yerleşmeleri bilimi -ekistik- içerisinde ancak terim, tanım ve kavramlarına bir giriş niteliği taşımakta, en genel ve basit şekli ile kısa özetler olarak sunmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte bu bölümde yer alan kavramlar Şehir ve Bölge Planlamanın hem tarihçesi hem de özüne dair hap bilgiler olarak kurgulanmıştır ve ilerisi için bir basamak görevi görecektir.

KAYNAKLAR

- Boyacıoğlu, C. (2017). Mimarlıkta Çevreci Yaklaşımların Antroposen Kavramı Bağlamında Tartışılması. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Brenner, Neil (1998) Global Cities, Global States: Global City Formation and State Territorial Restructuring in Contemporary Europe. *Review of International Political Economy* 5:1–37
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022), <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kentsel---kirsal-nufus-orani-i-85670>
- Çiftçi, S., & Aydın, H. (2015). Türkiye’de Kır-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği Ve Mevzuatın Sürece Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54). <https://doi.org/10.17755/esosder.54208>
- Doxiadis, C. A. (1962). Ecumenopolis: Toward A Universal City. *Ekistics*, 13(75), 3–18. <http://www.jstor.org/stable/43617611>
- Doxiadis, C. A. (1970). Ekistics, the Science of Human Settlements: Ekistics starts with the premise that human settlements are susceptible of systematic investigation. *Science*, 170(3956), 393-404.
- Engwicht, D (1999), (İlk basım) Reclaiming our Cities and Towns (Towards an Eco-City), (Tekrar Basım) Street Reclaiming, Creating livable Streets and Vibrant Communities, Pluto Press Australia 1999.
- Eraydin, A. (2012). Kent-Bölge. M. Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (187-189). İstanbul: Ninova.
- Encyclopedia internet sayfası, (2024) <https://www.encyclopedia.com/literature-and-arts/art-and-architecture/architecture/conurbation>
- Etimoloji Türkçe İnternet Sayfası (2024). <https://www.etimolojiturkce.com/arama/Metropolis>

- Geddes , Patrick . 1915 . *Cities in Evolution*, Jacqueline Tyrwhitt, eeditörler, London : Lund Humphries .
- Gedikli, B. (2012). Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Anlayışlar, Yöntemler ve Teknikler. *Planlama Kuramına Giriş*. İmge Kitabevi.
- Gottmann, J. (1957). Megalopolis or the urbanization of the northeastern seaboard. *Economic geography*, 33(3), 189-200.
- Harvard Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama ve Tasarım Bölümü internet sayfası; (2024). <https://www.gsd.harvard.edu/urban-planning-design/>
- Hammond, Mason & Castagnoli, Ferdinando. (1975). Orthogonal Town Planning in Antiquity. *The American Historical Review*. 80. 1303. 10.2307/1852071.
- Hasol D.1979 (2. baskı). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Hillier B, Hanson J. *The Social Logic of Space*. Cambridge University Press; 1984.
- Hillier, Bill. (2002). A Theory of the City as Object: Or, How Spatial Laws Mediate the Social Construction of Urban Space. Hillier, B. (2002) A theory of the city as object: or, how spatial laws mediate the social construction of urban space. *Urban Design International*, 7 (3-4). pp. 153-179. ISSN 13575317. 7. 10.1057/palgrave.udi.9000082.
- Karataş, A. (2023). Megalopolis (Megalopolis). Kent Terimleri Ansiklopedisi, 591–595.
- Kurtarı, E., Geçer Sargın, F., Karakaya Ayalp, E. (2023). Göç Kentlerinde Birlikte Yaşam Bir Sosyal İnovasyon Modeli Olarak Geliştirilen Yaşayan Laboratuvar Deneyimlerinin Gösterdikleri,” *Ege Mimarlık*, 117, 46–51.
- Kut Görgün, E., & Yörür, N. (2017). 6360 SAYILI BÜYÜKŞEHİR KANUNU SONRASI KIRSAL ALANLARI YENİDEN DÜŞÜNMEK- İZMİR ÖRNEĞİ. Aydın İktisat Fakültesi Dergisi, 2(1), 11-27.
- Mumford, L. (1938). *The culture of cities*. Harcourt, Brace and Co.
- Norquist, J. 1998. *The Wealth of Cities: Revitalizing the Centers of American Life*, Press Conference, 08.06.1998, <https://www.c-span.org/video/?107127-1/the-wealth-cities#>, Yayın; C-Span, 06.35 dakika
- Norquist, J. O., 1998, *The Wealth of Cities: Revitalizing the Centers of American Life*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- OECD (2023), OECD Economic Surveys: Türkiye 2023, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/864ab2ba-en>.
- Olgaç, İ., & Doğan, M. (2023). TÜRKİYE'DEKİ 30 BÜYÜKŞEHİR'İN PERSPEKTİFİNDEN İSTANBUL'UN ŞEHİRSEL NÜFUSUNUN TESPİTİ (1980-2022). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2), 89-107.
- Population Reference Bureau, 2023; 2023 World Population Data Sheet, <https://2023-wpds.prb.org/>).
- Özatağan, G., Eraydın, A., & Avar, A. (2013). Büzülen kentlerin yeniden canlandırılmasına yönelik bilgi ve strateji oluşturulmasına katkı: İzmir kent bölgesinde yayılma, yığılma, küçülme ve büzülme süreçlerinin birlikteliği ile ortaya çıkan mekansal örüntülerin Avrupa kentleri ile karşılaştırılması. *Research Highlights*, 17.
- Ray Gindroz, CITY LIFE AND NEW URBANISM, 29 Fordham Urb. L.J. 1419 (2002).
- Resmi Gazete, Sayı; 18749, Tarih 09/05/1985; 3194 Sayılı İmar Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18749.pdf>
- Resmi Gazete, Sayı 25531 Tarih 23/07/2004; 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm>
- Resmî Gazete Sayı 28489 Tarih 06/12/2012; 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>

- Sassen, Saskia. (2008). *The Global City*. Nugent, D., & Vincent, J. (Eds.). (2008). *A Companion to the Anthropology of Politics*. John Wiley & Sons. 10.1002/9780470693681.ch11
- Sassen, S. (2013). *The Global City: New york, London, Tokyo*.
- Scott, A. J., & ÇAMUR, Ç. K. C. (2004). Küreselleşme ve kent-bölgelerin yükselişi. *Planlama, TM-MOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, (3), 26.
- Şehir Plancıları Odası internet sayfası (2024). Hakkımızda, https://www.spo.org.tr/subeler/sube_hakkinda.php?sube=1.
- Taylor, Peter J. (2000) World Cities and Territorial States Under Conditions of Contemporary Globalization. *Political Geography* 19:5–32.
- TÜİK (2022). Kent-Kır Nüfus İstatistikleri <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755>
- Demographia (2023) *Demographia World Urban Areas, 19th Annual; Population & Density*. <http://www.demographia.com/db-worldua.pdf>

KENTLERİN FİZİKSEL BİÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Fatih TERZİ¹
Zeynep Gülce AYDIN²

GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca, kentler, farklı medeniyetlerin, kültürlerin ve teknolojik gelişmelerin bir yansıması olarak evrimleşmiştir. Bu evrimsel süreç, kentlerin hem fiziksel ve estetik özelliklerinde hem de sosyal ve ekonomik yapılarında köklü değişikliklere yol açmıştır. Kentlerin fiziksel biçimi, yani ‘kentsel form’, bu değişimlerin en belirgin göstergelerinden biridir. Bu nedenle kentlerin biçimi, kentsel yaşamın başlangıcından beri araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Larkham&Conzen, 2014). Yoğun, karmaşık ve çeşitli bir yapıya sahip olan kentleri anlamak ve tanımlamak için birçok yaklaşım geliştirilmiş olsa da bu yaklaşımları ele almanın başlangıç noktası “kentsel form” ve “kentsel morfoloji” kavramları olmaktadır (Kropf, 2009). “Kentsel” terimi kökeni ve çağrışımları itibarıyla kent ve kent ile ilgili olanı akla getirirse de morfoloji çalışmalarının bu terimi daha geniş kapsamda insan yerleşmelerine atıfta bulunmak için kullandığı görülmektedir (Kropf, 2009; Schirmer, P. M., & Axhausen, K. W. 2016). Bu durum tanımların ölçüğe bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir.

Kentsel formun nasıl oluştuğunu ve değiştiğini anlamak için öncelikle “morfoloji” ve “kentsel form” terimlerini kavramak gerekmektedir (Lynch, 1984; Kropf, 2009). Morfoloji kavramının ilk tanımlarına bakıldığında Goethe (1790) morfolojiyi bir organizmanın ya da bir sanat yapıtının iç yapısını dış biçimi ile

¹ Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, terzifati@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-1292-576X

² İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Öğrencisi,

4. Karma Arazi Kullanımı: Katı ve homojen bölgeler yerine, konut, ticaret, yeşil alan ve ulaşım gibi kullanımların karma bir desene sahip olması, seyahat gerekliliğini belirli ölçüde azaltmakta ve aynı zamanda kentlerde güvenliği artırmaktadır.
5. Çeşitlilik ve Sosyo-Ekonomik Uyum: Kentsel formun sosyal ve kültürel bağlamını da içeren çeşitlilik, sürdürülebilir kentsel formun bir parçasıdır. Arazi kullanımı, konut türleri, mimari tasarım ve toplumsal yapıdaki çeşitlilik, kentsel dengeyi sağlamaktadır.

Kentlerin fiziksel biçimini etkileyen faktörlerin anlaşılması, sürdürülebilir kentsel gelişim için kritik öneme sahiptir. Tarihsel gelişim, politik kararlar, doğal çevre, sosyo-ekonomik yapı, kültürel bağlam, yapı çevre ve teknolojik gelişmelerin tümü, kentsel formun nasıl biçimlenmesini belirleyen ana unsurlardır. Bu faktörleri dikkate alarak, kentlerin daha dayanıklı, enerji etkin ve çevreye duyarlı olmalarını sağlayacak stratejiler geliştirmek mümkündür. Sürdürülebilir kentsel formun oluşturulması, sadece çevresel değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından da büyük bir öneme sahiptir.

KAYNAKLAR

- Aktuğlu Aktan, E.Ö. (2006). *Kent biçimi-ulaşım etkileşimine ilişkin (tarihsel ve güncel) uygulamalar ve İstanbul örneği*. (Doktora tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Anderson, W. P., Kanaroglou, P. S., & Miller, E. J. (1996). Urban form, energy and the environment: a review of issues, evidence and policy. *Urban studies*, 33(1), 7-35.
- Audirac, I. (2002). Information technology and urban form. *Journal of Planning Literature*, 17(2), 212-226.
- Atkinson, R. D. (1998). Technological change and cities. *Cityscape*, 129-170.
- Aytaç, Ö. (2013). Kent mekânları ve kimlik/farklılık sorunu. *İdealkent*, 4(9), 138-169.
- Barras, R. (1987). Technical change and the urban development cycle. *Urban Studies*, 24(1), 5-30.
- Beatley, T. (2012). *Green urbanism: Learning from European cities*. Island press, Washington, D.C.
- Boarnet, M., & Crane, R. (1997). LA story: A reality check for transit-based housing. *Journal of the American Planning Association*, 63(2), 189-204.
- Bohl, C. C. (2000). New urbanism and the city: Potential applications and implications for distressed inner-city neighborhoods. *Housing Policy Debate*, 11(4), 761-801. <https://doi.org/10.1080/10511482.2000.9521387>
- Brotchie, J. F. (1984). Technological change and urban form. *Environment and Planning A*, 16(5), 583-596.
- Caniggia, G., & Maffei, G. L. (2001). *Architectural composition and building typology: interpreting basic building* (Vol. 176). Alinea Editrice, Firenze.
- Carmona, M., & Tiesdell, S. (Eds.). (2007). *Urban design reader*. Routledge.
- Conzen, M. R. G. (1960) Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis Institute of British Geographers Publication 27 (George Philip, London).

- Conzen, M. P. (2010). The elusive common denominator in understanding urban form MP Conzen. *Urban Morphology*, 14(1), 55-58.
- Cuthbert, A. R. (2008). *The form of cities: Political economy and urban design*. John Wiley & Sons.
- Dempsey, N., Brown, C., Raman, S., Porta, S., Jenks, M., Jones, C., & Bramley, G. (2010). Elements of urban form. *Dimensions of the Sustainable City*, 21-51.
- de Ridder, K., Lefebvre, F., Adriaensen, S., Arnold, U., Beckroegge, W., Bronner, C., Damsgaard, O., Dostal, I., Dufek, J., Hirsch, J., IntPanis, L., Kotek, Z., Ramadier, T., Thierry, A., Vermoote, S., Wania, A., & Weber, C. (2008). Simulating the impact of urban sprawl on air quality and population exposure in the German Ruhr area. Part I: Reproducing the base state. *Atmospheric Environment*, 42(30), 7059–7069. <https://doi.org/10.1016/j.atmosenv.2008.06.045>
- Elkin, T., McLaren D., Hillman M. (1991). *Reviving the city: Towards sustainable urban development*. London: Friends of the Earth.
- Erdem Okumus, D., & Terzi, F. (2021). Evaluating the role of urban fabric on surface urban heat island: The case of Istanbul. *Sustainable Cities and Society*, 73. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103128>
- Ergen, Y. B. (1983). *Şehircilik*, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Yayın No: 46.
- Erol, A. M., & Görmez, K. (2020). Teoride ve pratikte yeni şehircilik akımı. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 271-310.
- Fertner, C., & Große, J. (2016). Compact and Resource Efficient Cities? Synergies and Trade-offs in European Cities. *European Spatial Research and Policy*, 23(1), 65–79.
- Frey, H. (2003). *Designing the city: Towards a more sustainable urban form*. London. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203362433>
- Gabriel, K. M. A., & Endlicher, W. R. (2011). Urban and rural mortality rates during heat waves in Berlin and Brandenburg, Germany. *Environmental Pollution*, 159(8–9), 2044–2050. <https://doi.org/10.1016/j.envpol.2011.01.016>
- Gillham, O. (2002). *The limitless city: a primer on the urban sprawl debate*. Island Press, Washington, D.C.
- Glaeser, E. L. (2020). Infrastructure and urban form (No. w28287). *National Bureau of Economic Research*.
- Gehl, J. (2013). *Cities for people*. Island pres, Washington, D.C.
- Gürel, S. (1970). *Kent planlamasına giriş ve çevre kavramı*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Yayın No:14.
- Habraken, N. J. (2000). *The structure of the ordinary: form and control in the built environment*. MIT press. Cambridge and London.
- Holden, E. (2004). Ecological footprints and sustainable urban form. *Journal of Housing and the Built Environment*, 19, 91-109.
- Jacobs, J. (1961) *The death and life of great American cities*. Random House, New York.
- Jenks, M., & Burgess, R. (Eds.). (2000). *Compact cities: Sustainable urban forms for developing countries*. Taylor & Francis.
- Kurt, C. M. (1966). *Topography and urban form*. Doctoral dissertation, Rice University, Master Of Architecture, Houston, Texas. <https://repository.rice.edu/server/api/core/bitstreams/04926371-77a8-4f7b-a542-a4f83408c0d8/content>
- Kristjánsdóttir, S. (2019). Roots of urban morphology. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 7, 15-36.
- Kropf, K. (2009). Aspects of urban form. *Urban morphology*, 13(2), 105-120.
- Kropf, K., & Malfroy, S. (2013). What is urban morphology supposed to be about? Specialization and the growth of a discipline K. Kropf and S. Malfroy. *Urban Morphology*, 17(2), 128-132.
- Kropf, K. (2013). Evolution and urban form: staking out the ground for a more mature theory. *Urban Morphology*, 17(2), 136-149.

- Kropf, K. (2014). Ambiguity in the definition of built form. *Urban morphology*, 18(1), 41-57.
- Larkham, P. J., & Jones, A. N. (Eds.). (1991). *A glossary of urban form*. Urban Morphology Research Group, School of Geography, University of Birmingham.
- Larkham, P. J. (2006). The study of urban form in Great Britain. *Urban morphology*, 10(2), 117-141.
- Larkham, P. J., & Conzen, M. P. (2014). *The shapes of urban form*. New York: Routledge.
- Lefebvre, H. (2003). *The urban revolution*. U of Minnesota Press, London.
- Lynch, K., & Rodwin, L. (1958). *A theory of urban form*. Journal of the American institute of planners, 24(4), 201-214.
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. MIT press, Cambridge, Massachusetts and London, England.
- Lynch, K. (1984). *Good city form*. MIT press, Cambridge, Massachusetts and London, England.
- Marshall, S. (2008) *Cities, design and evolution*, Routledge, London.
- Martino, N., Girling, C., & Lu, Y. (2021). Urban form and livability: socioeconomic and built environment indicators. *Buildings & Cities*, 2(1).
- McLaren, D. (1992). Compact or dispersed? Dilution is no solution. *Built Environment* (1978-), 268-284.
- Morris, A. E. J. (2013). *History of urban form before the industrial revolution*. Routledge.
- Multnomah County Planning Commission, "Urban Forms: An Introduction to the Concept and a Review of Some Factors which Influence the Shape of the Community" (1967). Portland Regional Planning History. 5.
- Nasar, J. L. (2003). Does neotraditional development build community?. *Journal of Planning Education and Research*, 23(1), 58-68.
- Nelson, A. C., Burby, R. J., Feser, E., Dawkins, C. J., Malizia, E. E., & Quercia, R. (2004). Urban containment and central-city revitalization. *Journal of the American Planning Association*, 70(4), 411-425.
- Nişanyan, S. (t.y.). "Form". *Nişanyan Sözlük*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2024. URL: <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/form>
- Urban morphology – Complex System Institute (2018) Urban form matters. <http://www.urban-morphologyinstitute.org/urban-form-matters/>
- Ünlü, T. (2006). Kentsel mekânda değişimin yönetilmesi. *METU JFA* 2006/2 (23:2) 63-92.
- Roseland, M. (1997). Dimensions of the eco-city. *Cities*, 14(4), 197-202. [https://doi.org/10.1016/s0264-2751\(97\)00003-6](https://doi.org/10.1016/s0264-2751(97)00003-6)
- Case Scheer, B. (2010). *The Evolution of Urban Form: Typology for Planners and Architects* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351179751>
- Schirmer, P. M., & Axhausen, K. W. (2016). A multiscale classification of urban morphology. *Journal of Transport and Land Use*, 9(1), 101-130.
- Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3), 427-450. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00249>
- Spreiregen, P. D., (1965), *The Architecture of Towns and Cities*, McGraw-Hill, USA.
- Tekkanat, S. S., & Türkmen, S. N. (2018). Tarih Boyunca Kent Formlarının Biçimlenişi Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Aksaray University Faculty of Economics & Administrative Sciences/ Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4).
- Terzi, F. (2009). *Mekânsal büyüme ve konut alanlarına yönelik gelişme stratejileri*. (Doktora tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Terzi, F., & Bölen, F. (2009). Urban sprawl measurement of Istanbul. *European Planning Studies*, 17(10), 1559-1570.
- Owens, S. (1992). Energy, environmental sustainability and land-use planning. In M. Breheny (Ed.), *Sustainable Development and Urban Form* (pp. 79-105). London: Pion.

- OECD (2012), *Compact City Policies: A Comparative Assessment*, OECD Green Growth Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264167865-en>.
- Uğurlu, Ö. (2010). Kentlerin tarihsel gelişimi. *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, 25-69.
- Venerandi, A., Quattrone, G., & Capra, L. (2018). A scalable method to quantify the relationship between urban form and socio-economic indexes. *EPJ Data Science*, 7(1), 1-21.
- Walker, L., & Rees, W. (1997). *Urban density and ecological footprints: an analysis of Canadian households*. Eco-city dimensions: Healthy communities, healthy planet. ed. Mark Roseland. Gabriola Island, British Columbia, Canada: New Society Publishers.
- Burton, E., Jenks, M., & Williams, K. (Eds.). (2000). *Achieving Sustainable Urban Form* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203827925>
- Wheeler, S. M. (2000). Planning for metropolitan sustainability. *Journal of planning education and research*, 20(2), 133-145.
- Wheeler, S. M. (2003). The evolution of urban form in Portland and Toronto: Implications for sustainability planning. *Local Environment*, 8(3), 317-336.
- Williams, K., Burton, E., & Jenks, M. (2000). Achieving sustainable urban form: Conclusions. *Achieving sustainable urban form*, 347-355.
- Živković, J. (2020). Urban form and function. *Climate action*, 862-871.

KENTLEŞME, KENTLİLEŞME VE METROPOLİTENLEŞME KAVRAMLARI VE KENTSEL BÜYÜME SÜREÇLERİ

Duygu OKUMUŞ PRİNİ¹

KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME KAVRAMLARI

Bazı tanımlar kentleşmeyi nüfusun kırdan kente göç etmesiyle ve kentin nüfusunun, ekonomisinin ve altyapısının büyümesiyle ilişkilendirirken, diğer tanımlar ise kentleşmeyi kültürel, sosyal ve ekonomik bir fenomen olarak tanımlar. Bu farklı tanımlar, kentleşmenin çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olduğunu vurgulaması nedeniyle önemlidir.

Kentleşme en basit anlamıyla kentlerde yaşayan insan sayısının artmasını tarif etmektedir. Kentlerde yaşayan insan sayısının yani kentsel nüfusun artması ise iki şekilde olur; doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olması ya da bir kente göç edenlerin o kentten göç ederlerden fazla olması. Bu haliyle kentleşme demografik bir değişimi tarif etmektedir fakat şehir ve bölge planlama meslek alanımız açısından bu olgunun ekonomik, toplumsal ve siyasal değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını unutmamak gerekir.

Prof. Dr. Ruşen Keleş 'Kentleşme Politikası' kitabında kentleşme kavramını ekonomik ve toplumsal boyutlarını da kapsayacak şekilde, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1990).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, duygu.okumus@btu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9049-6059

denge bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Ekonomik kalkınmanın herkes için adil ve sürdürülebilir olmasını sağlamak amacıyla, yerel yönetimlerin ve politika yapıcılarının stratejik ve kapsayıcı çözümler geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Aydemir, Ş. (2004). Kent, Kentleşme ve Sorunları. Ş. Aydemir, S. Erkonak Aydemir, D. Şen Beyazlı, N. Ökten, A. Öksüz, C. Sancar, . . . Y. Aydın Türk içinde, *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı* (s. 1-30). Trabzon: Akademi Kitapevi.
- Bairoch, P. (1975). *The Economic Development of Third World since the 1990*. London: Methuen.
- Başel, H. (2007). Türkiye’de Nüfus Hareketleri ve İç Göçün Nedenleri. *Journal of Social Policy Conferences*, 53, 515-542.
- Burdett, R., & Sudjic, D. (2007). *The Endless City*. New York: Phaidon.
- Chan, K. W. (2024, 4 9). *China’s hukou reform remains a major challenge to domestic migrants in cities*. <https://blogs.worldbank.org/en/peoplemove/chinas-hukou-reform-remains-major-challenge-domestic-migrants-cities> adresinden alındı
- Clark, D. (2003). *Urban World/Global City*. New York: Routledge.
- Davis, K. (2016). The Urbanisation of Human Population. R. LeGates, & F. Stout içinde, *The City Reader* (6 b., s. 19-30). New york: Routledge.
- Demir, K., & Çabuk, S. (2010). Türkiye’de Metropolen Kentlerin Nüfus Gelişimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 193-215.
- Erder, S. (1996). *İstanbul’da Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erman, T. (1996). Şehirli Olmak ya da Köylü Kalmak: Kentteki Kır Göçmeninin Kendini Tanımlaması Olayı. *II. Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. 2046, s. 303-308. Ankara: DEİ.
- Findley, S. (1993). The Third World City: Development Policy and Issues. J. Kasarda, & A. Parnell içinde, *Third World Cities* (s. 1-33). London: Sage.
- Gottmann, J. (1961). *Megalopolis, the Urbanized Northeastern Seaboard of United Nation*. Massachusetts: The MIT Press.
- Gottmann, J., & Harper, R. (1990). *Since Megalopolis: The Urban Writings of Jean Gottmann*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. doi:<https://doi.org/10.56021/9780801838125>
- Hall, P. (1966). *The World Cities*. London: World University Libraries.
- Hollander, J., Pallagst, K., Schwarz, T., & Popper, F. (2009). Planning Shrinking Cities. *Progress in Planning*, 72(4), 223-232.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri. *75 Yılda Köylerden Şehirlere* (s. 249-268). içinde İstanbul: Tarih Vakfı.
- Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 57-71.
- Karaman, K. (2003). Türkiye’de Şehirleşme Olgusu ve Gecekondu Sorunu. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 108-117.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve Kentlileşme*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Keleş, R. (1990). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge.
- Kundu, D., & Pandey, A. (2020). World Urbanisation: Trends and Patterns. D. Kundu, R. Sietchiping, & M. Kinyanjui içinde, *Developing National Urban Policies* (s. 13-49). Singapur: Springer. doi:978-981-15-3738-7_2
- Lin, G. C. (2002). The growth and structural change of Chinese cities: a contextual and geographic analysis. *Cities*, 19(5), 299-316.
- Ministry of Housing and Urban Poverty Alleviation. (2012). *Report of The Technical Group On Urban Housing Shortage (TG-12)*. Delhi: Ministry of Housing and Urban Poverty Alleviation.

- <https://nbo.gov.in/pdf/urban-housing-shortage.pdf> adresinden alındı
- Ocakçı, M. (2016). Megalopolis. M. Ersoy içinde, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (s. 334). İstanbul: Ninova.
- Ocakçı, M. (2016). Metropolitan Alan, Metropolitan Kent. M. Ersoy içinde, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (s. 342). İstanbul: Ninova.
- OECD/European Commission. (2020). *Cities in the World: A New Perspective on Urbanisation*. OECD Urban Studies. Paris: OECD Publishing. doi:<https://doi.org/10.1787/d0efcbda-en>.
- Pallagst, K., & Fleschur, R. (2022). Shrinking cities: new insights into planning cultures. K. Pallagst, M. Bontje, E. Cunningham Sabot, & R. Fleschur içinde, *Handbook of Shrinking Cities* (s. 26-39). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Potter, R. B., & Lloyds-Evans, S. (1998). *The City in the Developing World*. London: Prentice Hall.
- Ritchie, H., Rod s-Guirao, L., Mathieu, E., Gerber, M., Ortiz-Ospina, E., Hasell, J., & Roser, M. (2023, 4 9). *Data Page: Share of the population living in urbanized areas*. ourworldindata.org: <https://ourworldindata.org/grapher/long-term-urban-population-region> adresinden alındı
- Sadashivam, T., & Tabassu, S. (2016). Trends of Urbanization in India: Issues and Challenges in 21st Century. *International Journal of Information Research and Review*, 03(05), 2375-2384.
- Schwarzbach, F. (1979). *Dickens and the City*. London: Bloomsbury Academic Collection.
-   en, M. (2014). T rkiye'de    G   lerin Neden ve Sonu  Kapsamında   ncelenmesi. *  alı ma ve Toplum*, 1(40), 231-256.
-   eng  l, T. (2009). *Kentsel   eli ki ve Siyaset; Kapitalist Kentle me S re lerinin Ele tirisi*. Ankara:   mge.
- Sivaramakrishnan, K., Kundu, A., & Singh, B. (2005). *Handbook of Urbanization in India: An Analysis of Trends and Processes*. Michigan: Oxford University Press.
- Suher, H. (1996). *  hircilik*. İstanbul: İstanbul Teknik   niversitesi.
- Tekeli,   . (2011). *G   Ve   tesi*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Tekeli,   ., G  l ks  z, Y., & Okyay, T. (2020). *Dolmu lu, Gecekondu,   portalı   hir*. İstanbul:   dealkent.
- U  ur, A., & Ali  ao  lu, A. (2019). *  hir Co rafyası*. Ankara: Nobel.
- UN Population Division. (2024, 05 01). *Share of the population living in urban areas 2021*. Retrieved from Our World in Data: <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-population-urban?time=latest>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). *World Urbanization Prospects: The 2018 revision*. Retrieved 07 25, 2024, from The Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of United Nations: <https://population.un.org/wup>
- Wohl, A. (1977). *The Eternal Slum: Housing and Social Policy in Victorian London*. London: Edward Arnold.
- World Bank. (2024, 05 01). *World Development Indicators*. 2024 tarihinde Databank.worldbank.org: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SP.URB.GROW&country=#> adresinden alındı
- Yenig  l, S. (2005). G    n Kent Mekanı   zerine Etkileri. *Gazi   niversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 18(2), 273-288.
- Zhang. (2016). Chinese Cities in a Global Society. R. LeGates, & F. Stout içinde, *The City Reader* (6. basım, s. 687-695). New York: Routledge.
- Zhang, L., Zhao, S. X., & Tian, J. (2003). Self-help in housing and chengzhongcun in China's urbanization. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 912-937.

A - ERKEN UYGARLIKLARDAN ORTAÇAĞ'A ŞEHİRLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE EVRİMİ¹

Ayşe Sema KUBAT²
Eren KÜRKÇÜOĞLU³

GİRİŞ: ŞEHİRLERİN EVRİMİ

İnsanoğlunun atası sayılan varlıkların dünya üzerinde ilk olarak yaklaşık 1 milyon yıl önce ortaya çıktığı bilinmektedir. Dünyanın fiziksel değişimi ve insan benzeri varlıkların organik gelişim sürecine bağlı olarak, MÖ 25000 civarında düşünebilen canlı türü olarak tanımlanan *Homo-sapiens*'in fiziksel evrimi tamamlanmış ve akabinde “Kültürel Evrim” süreci başlamıştır. Bu süreç, tarih öncesi (prehistorik) çağlardan Paleolitik Çağ'a (MÖ 50000-10000) tekabül etmekte olup, daha sonrasında Proto-Neolitik Çağ (MÖ 12500-4000), Neolitik Çağ (MÖ 10000-4500) ve Bronz Çağı (MÖ 3500-1000) boyunca gelişerek ilerlemiştir. Yerleşik düzene geçiş aşamasından hemen öncesinde, barınma ihtiyacının mağaralarda sağlandığı, temel birimin aile olduğu göçebe türü toplulukların yaşamlarını sürdürdüğü kaydedilmiştir. Neolitik Çağ başlarında ise insanlar; hayvanları avlayarak, meyve, kök ve sert kabuklu yemişler gibi doğal besin maddelerini toplayarak ve bir süre sonra diğer canlılara/varlıklara tapınarak var olmuşlardır. Yerleşik düzene geçişin ilk izlerinin görüldüğü bu dönemde göçebe toplumlar kısmen kalıcı yaşam ortamları oluşturmaya başlamıştır, ancak doğal besin kaynaklarının temini ve vahşi doğa-iklim koşullarına karşı mücadele göz önünde bulundurularak, mağaralarda geçici barınma süreci devam etmiştir. Neolitik Çağ'ın deva-

¹ Görsel çizimleri: Belinay Hira GÜNEY

² Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, asemakubat@gmail.com, kubat@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6202-2385

³ Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ekurkcuoğlu@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3723-9803

imparatorluk ağı sayesinde şehir modeli, Batı Avrupa'dan Kuzey Afrika'ya, Anadolu'dan Britanya'ya kadar yayılmış; mühendislik, hukuk ve şehir planlaması açısından kalıcı izler bırakmıştır. Ancak Roma İmparatorluğu'nun yıllar içinde çözümlüğü ve eski gücünü kaybetmesi ile birlikte Batı Avrupa'da şehir yaşamı büyük oranda gerilemiş, Ortaçağ şehir kurgusuna zemin oluşturan kırsal çözümler ve feodal ilişkiler daha ön plana çıkmıştır. Ortaçağ şehirleri, bu kırılmanın ardından farklı siyasal ve ekonomik yapıların etkisiyle yeniden biçimlenmiştir. Feodal parçalanma ve güvenlik kaygıları, surlarla çevrili küçük ölçekli şehirlerin oluşumunu teşvik ederken, manastır merkezli tepe noktalarına konumlanan yerleşimler, dinsel otoritenin mekânsal hâkimiyetini pekiştirmiştir. Aynı dönemde ancak farklı bir coğrafyada hakim olan İslam şehirleri, hem bilimsel ve entelektüel üretimin merkezleri, hem de ticaret ağlarının düğüm noktaları olarak öne çıkmış; su mühendisliği, çarşılar, vakıf sistemleri ve dini yapılar ile özgün bir şehirselleştirme geliştirmiştir. Erken Uygarlıklar'dan Ortaçağ Dönemi'nin sonuna kadar izlenen şehirlerin tarihsel evrimi, yalnızca mekânın değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, bilgi sistemlerinin ve kültürel kodların bir bütün olarak dönüşümünü yansıtmaktadır: Şehirler, birer tarihsel belge niteliğinde olup, farklı dönemlerde insanlığın üretim biçimlerini, iktidar yapılarıyla kurduğu ilişkileri ve kolektif hafızasını yansıtan özgün mekânlardır. Ortaçağ Dönemi'nden sonra da, fiziksel, sosyal, dini, ekonomik veya politik olmak üzere çok farklı dinamikler ışığında özgün şehirselleştirme mekân organizasyonları ile karşılaşmak mümkündür.

KAYNAKLAR

- Bacon, E. (1967). *Design of cities*. London: Thames & Hudson.
- Banerjee, T., and Southworth, M. (1990). *City Sense and City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch*. London: The MIT Press Cambridge, Massachusetts.
- Benevolo, L. (1980). *The history of the city*. The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London.
- Bianca, S. (2000). *Urban Form in the Arab World: Past and Present*. New York: Thame & Hudson
- Burns, E. M., & Dunne, L. (1973). *Western civilizations: their history and their culture*. (No Title).
- Creese, W.L. (1966). *The Search For Environment – The Garden City: Before and After*. New Haven and London: Yale University Press.
- Curl, J.S. (1970). *European Cities and Society: A Study of the Influence of Political Climate on Town Design*. London: Leonard Hill Books.
- Cuthbert, A.R. (2006). *The form of cities: Political economy & urban design*. Malden, MA ; Oxford : Blackwell Pub.
- Gallion, A. B., & Eisner, S. (1986). *The Urban Pattern: City Planning and Design*. D. Van Nostrand Company Inc., New Jersey.
- Gibberd, F. (1967). *Town Design (Fifth Edition)*. The Architectural Press, London.
- Giruard, M. (1985). *Cities and people*. New Haven: Yale University Press.

- Gutkind, E.A. (1964). International history of city development - Vol 1-8, London: Collier-Macmillan Limited.
- Hakim, B.S. (1986). Arabic and Islamic cities: Building and planning principles. London: Routledge
- Hall, P. (2014). Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design since 1880 (4. bs.). Wiley Blackwell.
- Holston, J. (1999). The Modernist City. Chicago Press: University of Chicago Press
- Howard, E. (1946). Garden Cities of Tomorrow. London: Faber & Faber Ltd.
- Jellicoe, G. and Jellicoe, S. (1975, 1995). The landscape of man. London: Thames and Hudson.
- Keegan, J. (1993). A History of Warfare. New York: Alfred A. Knopf Inc.
- Kostof, S. (1991). The city shaped: Urban patterns and meanings through history. Boston: Little, Brown and Co.
- Kostof, S. (1992). The city assembled: The elements of urban form through history. Boston: Little, Brown.
- Kubat, A.S. (1994). "Disney Dünyasında Postmodernizm", YAPI, No: 153, 58-71, İstanbul, Türkiye.
- Kubat, A.S. (1996). "Post-Urbanizmi Yönlendiren Yeni Görüşler : Geleneksel Kültürlerin ve Sembolik Öğelerin Vurgulandığı Post-Modern Tasarım Örnekleri" Tasarım, No: 58, 206-212, İstanbul, Türkiye.
- Le Corbusier (1929). "A Contemporary City: From the City of Tomorrow and its Planning". Reprinted in Richard T. Gates (1996) The City Reader, New York: Routledge
- Lynch, K. (1981). A theory of good city form. Cambridge, MA: MIT Press.
- Morris, A.E.J. (1994). History of urban form: Before the industrial revolution. Harlow: Addison Wesley Longman.
- Moughtin, C. (1992, 2003). Urban Design: Street and Square. Oxford: Butterworth Architecture.
- Mumford, L. (1961, 1991). The city in history. London: Secker & Warburg.
- Owens, E.J. (1994). The City in the Greek and Roman World. Routledge.
- Özdeş, G. (1973). Şehirciliğin evrimi. İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü.
- Parks, R., Burgess, E. W., & McKenzie, R. D. (1925). The city. The University of Chicago Press, Chicago.
- Parker, S. (2018). Urban Theory and the Urban Experience. Routledge.
- Ragon, M. (2010). Modern mimarlık ve şehircilik (Vol. 351). Kabalıcı Yayınevi.
- Simonds, J.O. (1994). Garden Cities 21: Creating a Liveable Urban Environment. United States: Mc-Graw Hill Inc.
- Spreiregen, P.D. (1965). Urban design: The architecture of towns and cities. New York: McGraw-Hill.
- Vance, J.E. (1990). The continuing city: Urban morphology in Western Civilization. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

B- RÖNESANS'DAN POSTMODERNİZM'E ŞEHİRLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE EVRİMİ¹

Eren KÜRKÇÜOĞLU ²
Ayşe Sema KUBAT ³

GİRİŞ: YENİ ÇAĞ VE SONRASI ŞEHİR YAPISINA KISA BİR BAKIŞ

Tarihin her bir ayrı döneminde şehirler, insanlığın uygarlık birikimini yansıtan ve dönemin ekonomik, siyasal, kültürel ve teknolojik dinamikleriyle şekillenen canlı organizmalar olarak varlık göstermiştir. Ortaçağ'ın son bulması ve Yeni Çağ'ın (veya Erken Modern Çağ'ın) başlaması ile özellikle Rönesans Dönemi'nden Post-Modernizm'e kadar kurulan veya gelişen şehirler; sadece içinde yaşayan bireyler için bir yaşam alanı değil, aynı zamanda entelektüel uyanışın, bireysel/toplumsal ifadenin ve modernleşmenin mekânsal zeminleri hâline gelmiştir. Bu dönemde insan merkezli düşünce sistematığı, antik döneme ve dönemin uygulamalarına duyulan hayranlık ve doğaya olan yeni bakış açısı; mimaride simetri, oran ve estetik gibi kavramları ön plana çıkararak şehir planlamasında ve şehirselleşimde köklü dönüşümlere yol açmıştır. Aydınlanma Çağı ile birlikte şehirler, aklın ve bilimin rehberliğinde yeniden kurgulanan bir yapı hâline gelmiş; sanayi devrimi ise şehirleri hem fiziksel hem de ekonomik/demografik olarak radikal biçimlerde dönüştürmüştür. Endüstrileşmeyle beraber nüfusun kırsal yerleşmelerden şehirlere yönelmesi, altyapı sorunları, sınıfsal ayrışmalar ve yeni yaşam biçimleri; ilgili dönem ve sonrasında şehircilik anlayışını yeniden

¹ Görsel Çizimleri: Belinay Hira GÜNEY

² Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ekurkuoglu@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3723-9803

³ Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, asemakubat@gmail.com, kubat@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6202-2385

sadece mimari veya fiziksel bir dönüşüm değil; ideolojilerin, düşünce biçimlerinin ve insan-toplum ilişkilerinin bir külliyatıdır. Bu tarihsel bilinçle şekillenen bir şehir okuması; geleceğin daha adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir şehirlerinin inşasında temel bir referans noktası olacaktır.

KAYNAKLAR

- Bacon, E. (1967). *Design of cities*. London: Thames & Hudson.
- Banerjee, T., and Southworth, M. (1990). *City Sense and City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch*. London: The MIT Press Cambridge, Massachusetts.
- Benevolo, L. (1980). *The history of the city*. The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London.
- Bianca, S. (2000). *Urban Form in the Arab World: Past and Present*. New York: Thame & Hudson
- Burns, E. M., & Dunne, L. (1973). *Western civilizations: their history and their culture*. (No Title).
- Creese, W.L. (1966). *The Search For Environment – The Garden City: Before and After*. New Haven and London: Yale University Press.
- Curl, J.S. (1970). *European Cities and Society: A Study of the Influence of Political Climate on Town Design*. London: Leonard Hill Books.
- Cuthbert, A.R. (2006). *The form of cities: Political economy & urban design*. Malden, MA ; Oxford : Blackwell Pub.
- Gallion, A. B., & Eisner, S. (1986). *The Urban Pattern: City Planning and Design*. D. Van Nostrand Compani Inc., New Jersey.
- Gibberd, F. (1967). *Town Design (Fifth Edition)*. The Architectural Press, London.
- Giruard, M. (1985). *Cities and people*. New Haven: Yale University Press.
- Gutkind, E.A. (1964). *International history of city development - Vol 1-8*, London: Collier-Macmillan Limited.
- Hakim, B.S. (1986). *Arabic and Islamic cities: Building and planning principles*. London: Routledge
- Hall, P. (2014). *Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design since 1880 (4. bs.)*. Wiley Blackwell.
- Holston, J. (1999). *The Modernist City*. Chicago Press: University of Chicago Press
- Howard, E. (1946). *Garden Cities of Tomorrow*. London: Faber & Faber Ltd.
- Jellicoe, G. and Jellicoe, S. (1975, 1995). *The landscape of man*. London: Thames and Hudson.
- Keegan, J. (1993). *A History of Warfare*. New York: Alfred A. Knopf Inc.
- Kostof, S. (1991). *The city shaped: Urban patterns and meanings through history*. Boston: Little, Brown and Co.
- Kostof, S. (1992). *The city assembled: The elements of urban form through history*. Boston: Little, Brown.
- Kubat, A.S. (1994). “Disney Dünyasında Postmodernizm”, *YAPI*, No: 153, 58-71, İstanbul, Türkiye.
- Kubat, A.S. (1996). “Post-Urbanizmi Yönlendiren Yeni Görüşler : Geleneksel Kültürlerin ve Sembolik Öğelerin Vurgulandığı Post-Modern Tasarım Örnekleri” *Tasarım*, No: 58, 206-212, İstanbul, Türkiye.
- Le Corbusier (1929). “A Contemporary City: From the City of Tomorrow and its Planning”. Reprinted in Richard T. Gates (1996) *The City Reader*, New York: Routledge
- Lynch, K. (1981). *A theory of good city form*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Morris, A.E.J. (1994). *History of urban form: Before the industrial revolution*. Harlow: Addison Wesley Longman.
- Moughtin, C. (1992, 2003). *Urban Design: Street and Square*. Oxford: Butterworth Architecture.

- Mumford, L. (1961, 1991). *The city in history*. London: Secker & Warburg.
- Owens, E.J. (1994). *The City in the Greek and Roman World*. Routledge.
- Özdeş, G. (1973). *Şehirciliğin evrimi*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü.
- Parks, R., Burgess, E. W., & McKenzie, R. D. (1925). *The city*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Parker, S. (2018). *Urban Theory and the Urban Experience*. Routledge.
- Ragon, M. (2010). *Modern mimarlık ve şehircilik* (Vol. 351). Kabalcı Yayınevi.
- Simonds, J.O. (1994). *Garden Cities 21: Creating a Liveable Urban Environment*. United States: Mc-Graw Hill Inc.
- Spreiregen, P.D. (1965). *Urban design: The architecture of towns and cities*. New York: McGraw-Hill.
- Vance, J.E. (1990). *The continuing city: Urban morphology in Western Civilization*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMADA KURAMLAR

Başak DEMİREŞ ÖZKUL ¹

GİRİŞ

Şehir planlama fikirleri ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında Birleşik Krallık'ta ortaya çıkmış ve kısa sürede ABD ve diğer Avrupa ülkelerinde benimsenmiştir. Bu fikirlerin dayanağı, sanayi devrimi ile birlikte, daha iyi yaşam koşulları arayışıyla şehirlere göç eden işçilerin ve ailelerinin yarattığı sorunlara çözüm bulma çabasıydı. Fabrikalarda çalışmak için kırsal alanlardan sanayi kentlerine göç eden bu işçilerin barındırılması ve denetimsiz fabrikaların yarattığı sağlık problemleri ciddi bir endişe kaynağıydı. Bu nedenle, 19. yüzyılın sonlarında sağlık reformlarını da içeren şehir planlama kararları alınmaya başlanmıştır.

Planlama teriminin genel anlamını Peter Hall (1988), “belirtilen bir hedefe ulaşmak için tanımlanan ardışık eylem dizisi” olarak ortaya koyar. Bu tanım biraz daha detaylandırıldığında; planlama, bir hedefe ulaşmak için eylemlerin bir başlangıç noktasından bitiş noktasına doğru birbiri ardına tanımladığı anlamına gelmektedir. Bu tanım içinde hedef önemli yer tutmaktadır. Hedef, planın en başında alınan bir karardır. Bu nedenle bir plan oluştururken eylemleri tanımlamaya başlamadan önce, neyin başarılması gerektiğinin bilinmesi gerekmektedir.

Planlamanın genel tanımından yola çıkarak kentsel ve bölgesel planlama tanımlanmaya çalışıldığında bu çalışma alanlarına yönelik önemli bir unsur karşımıza çıkmakta: mekan. Bunun nedeni bu planların bir coğrafyada yer almasıdır ve içinde yaşadığımız mekanları düzenleme arzusundan kaynaklanmasıdır. Bu planlar en temelde üzerinden ölçü alabileceğimiz haritalara ya da görsel planlara

¹ Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, demiresozkul@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6650-7643

dönük olarak, yukarıdan ve tabandan planlama yaklaşımlarının dengeli bir şekilde birleştirilmesi, planlamanın daha kapsayıcı ve esnek olmasını sağlayacaktır. Bu bakış açısıyla, planlamanın yalnızca fiziksel düzenlemelere odaklanması yeterli olmayıp, sosyal adalet, kamu yararı ve sürdürülebilirlik gibi değerleri de gözeten bütüncül bir çerçeveye oturtulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Bernstein, R. (1983). *Beyond objectivism and relativism: Science, hermeneutics and praxis*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Corbusier, L. (1933). *La ville radieuse: éléments d'une doctrine d'urbanisme pour l'équipement de la civilisation machiniste*.
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 31(4), 331-338.
- Forester, J. (1989). *Planning in the Face of Power*. Berkeley: University of California Press.
- Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain: From knowledge to action*. Princeton University Press.
- Garnier, T. (1918). *Une cité industrielle: étude pour la construction des villes*.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Univ of California Press.
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society* (T. Burger, Trans.). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. (Orijinal çalışma 1962'de yayımlandı)
- Hall, P. (1988). *Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design since 1880*. Oxford, UK: Blackwell, (s.31-46)
- Harper, T. L., & Stein, S. (1992). The centrality of normative ethical theory to contemporary planning theory. *Journal of Planning Education and Research*, 11, 105-116.
- Healey, P. (2012). The planning project. S. Campbell & S. Fainstein (Eds.), *Readings in Planning Theory* (ss. 143-154). Malden, MA: Blackwell
- Howard, E. (1902). *Garden city of tomorrow*. London. Passim.
- Jacobs, J. (2003). Introduction from *The Death and Life of Great American Cities*. S. Campbell & S. Fainstein (Eds.), *Readings in Planning Theory* (ss. 94-109). Malden, MA: Blackwell.
- Lindblom, C. E. (1959). The science of "muddling through". *Public Administration Review*, 19, 79-88.
- Nozick, R. (1974) *Anarchy, State and Utopia*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Rawls, J. (2017). A theory of justice. May, L. (Ed.). *Applied ethics: A Multicultural Approach* (ss. 21-29). Routledge. (2016). Applied Ethics Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315097176>
- Rittel, H. W. J., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155-169.
- Sen A. (1983), Development: Which Why Now? , *Economic Journal*, Vol 93.
- Sen A. (1985), *Commodities & Capabilities*, Amsterdam, North Holland.
- Sen A. (1999), *Resources, Values & Development* Oxford University Press, New Delhi.
- Spicker, P. (1990). Charles Booth: the examination of poverty. *Social Policy & Administration*, 24(1), 21-38.
- Wright, F. L. (1932). *The disappearing city*. William Farquahar Payson; First Edition

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER İÇİN PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGELERİ

Nilüfer GÜRER ¹

| SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE KENT PLANLAMA KAVRAMLARI

Sürdürülebilirlik ve kent planlama kavramları günümüz yazınında bütünleşmiş, birbirlerinden ayrı düşünülmeyen iki kavram haline gelmiştir. Artan nüfus ile birlikte yaşanan kentleşme süreçleri, küresel krizler, doğal kaynakların hızlı şekilde yok olmaya başlaması ve bunun paralelinde sayıları hızla artan ve etkileri büyüyen doğal afetler, insan eylemlerinin Dünya üzerindeki olumsuz etkilerini sorgulamayı ve bunlara çözümler üretmeyi kaçınılmaz hale getirmiştir. Her iki kavramın birbiri ile ilişkisi gün geçtikçe önemi artan, daha detaylı araştırmalarla, güncel teknolojileri kullanarak, ihtiyaçlara ve sorunlara hızlı ve etkili çözümler üretmeyi gerektiren bir eyleme evrilmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, büyümenin sınırlar dışına çıkmaya başlaması ile birlikte 1970'lerin başlarında Stockholm Konferansında çevre ve kalkınma başlıkları altında tartışılmaya başlanmış, ardından Mart 1980'de "Dünya Koruma Stratejisi" (World Conservation Strategy) ile kamu gündeminde yerini almıştır (Butler, Hall, 1998). İlk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" raporu ile uluslararası yazında yer alan kavramı; "bugünün insanının gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarından ödün vermeden karşılayabilmesi" olarak tanımlamıştır (Gonzales, 2002; UN, 1987).

¹ Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ngurer@akdeniz.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-5476-9382

KAYNAKLAR

- Abercrombie, P. (1959). *Town and Country Planning*. London. Oxford University Press.
- Acheampong, R. (2019). *The concept of spatial planning and the planning system. Spatial planning in Ghana: origins, contemporary reforms and practices, and new perspectives*, 11-27. Springer.
- Adams, T. (1998). *Outline of Town and City Planning*, (1st ed. 1935). New York, USA. Routledge.
- Akdemir, B. (2021). İmar Planlarında Hiyerarşi. *Konya Barosu Dergisi*, 1(1), 133-173.
- Albrechts, L. (2006). *Shifts in strategic spatial planning? Some evidence from Europe and Australia. Environment and Planning A*, p. 1149-1170.
- Allmendinger, P. and Haughton, G. (2012). Post-political spatial planning in England: a crisis of consensus? *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37, 89–103.
- Arkon, C. (1989). *Şehir planlama terimleri sözlüğü*. Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi.
- Aslan, Ö. (2010). Türkiye’de mekansal planlama kademelenmesinde ölçek sorunu: Sivas örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- Aydemir, Ş. (2022). *Kent ve Bölge Planlama Teknikleri Sayısal ve Sayısal Olmayan Teknikler*. Beykoz Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Braybrooke, D. and Lindbloom, C. E. (1963). *A Strategy of Decision: Policy Evaluation as a Social Process*. New York. Free Press.
- Brooks, M. (2019). *Planning theory for practitioners*. Routledge.
- Campbell, S., & Fainstein, (1996). *Readings in planning theory*. John Wiley & Sons.
- Chadwick, G. F. (1977). The limits of the plannable: stability and complexity in planning and planned systems. *Environment and Planning A*, 9(10), 1189-1192.
- Damsgaard, O. (2014). The Danish planning system 1990–2010: Continuity and decay. In *Spatial planning systems and practices in Europe* (pp. 21-41). Routledge.
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of planners*, 31(4), 331-338.
- Dede, O. M., & Şekeroğlu, A. (2020). Türkiye’de kent planlamada mekânsal standartlar üzerine bir değerlendirme. *Humanities Sciences*, 15(3), 96-110.
- Eraydın, A. (2017). Planlamada yeni eğilimler. Özdemir, SS, Sarı, Özdemir, BÖ, and Uzun, N (eds). *Kent Planlama*, 561-581.
- Ersoy, M. (2007). *Kentsel Planlama Kuramları*, p. 9-15
- Ersoy, M. (2016). Planlamada Kademeli Birliklilik İlkesi Türkiye’de Plan Kademeleri, Kentsel Planlama içinde, Ninova Yayınları, İstanbul, 360-363.
- Fainstein, S.S. and Campbell, S. (Ed). (1996). *Readings in Planning Theory*. Oxford; UK, Cambridge; USA. Blackwell.
- Fainstein, S. S., & DeFilippis, J. (Eds.). (2015). *Readings in planning theory*. John Wiley & Sons.
- Faludi, A. (1973). *Planning Theory*. Oxford, UK, p.2-25.
- Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain: From knowledge to action*. Princeton University Press.
- Gedikli, B., 2007, “Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Anlayışlar, Yöntemler ve Teknikler”, Ersoy, M.,(derleyen), *Kentsel Planlama Kuramları*, İmge Kitabevi, Ankara. P.237-290.
- Getimis, P., & Reimer, M., Blotvogel H.H. G. (2014). The evolution of spatial planning in Greece after the 1990s: Drivers, directions and agents of change. In *Spatial planning systems and practices in Europe* (pp. 278-303). Routledge.
- Grant, J. (2003). Exploring the influence of new urbanism in community planning practice. *Journal of Architectural and Planning Research*, 234-253.
- Hall, P. (2002). *Urban and Regional Planning* (1st ed. 1975). Routledge, USA.
- Healey, P. (2003). Collaborative planning in perspective. *Planning theory*, 2(2), 101-123.

- Hirvonen-Kantola, S., & Mäntysalo, R. (2014). The recent development of the Finnish Planning system: The city of Vantaa as an executor, fighter and independent actor. In *Spatial Planning Systems and Practices in Europe* (pp. 42-60). Routledge.
- Kalabalık H. 2003. *İmar Hukuku (Planlama, Arsa, Yapı, Koruma)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Keleş, 2016, *Şehirciliğin Kuramsal Temelleri*. Ankara:İdealkent Yayınları.
- Kelly, E. D. (2010). *Community planning: An introduction to the comprehensive plan*. Island Press. Second edition.
- Kleeble, L. (1997). *Principles and Practice of Town and Country Planning*. Blowers and Evans (Ed.). The Estates Gazette, London.
- Köroğlu. T. N.(2016). Bölge Planlama. Ersoy. M. (Edt.) Kentsel Planlama (ss. 31-34). Ninova Yayınları.
- Levy, J.M. (1998). *Contemporary Urban Planning*. New Jersey: Prentice Hall.
- Lingua, V., & Servillo, L. (2014). The Modernization of the Italian Planning System 1. In *Spatial Planning Systems and Practices in Europe* (pp. 127-148). Routledge.
- Nadin, V., & Fernández-Maldonado, A. M. (2023). Spatial planning systems in Europe: multiple trajectories. *Planning Practice & Research*, 38(5), 625-638.
- Nadin, V., & Stead, D. (2008) European spatial planning systems, social models and learning, *DisP-the Planning Review*, 44(172), pp. 35-47. doi:10.1080/02513625.2008.10557001
- Reimer, M., Getimis, P., & Blotevogel, H. H. (2014). Spatial planning systems and practices in Europe: A comparative perspective. In *Spatial planning systems and practices in Europe* (pp. 1-20). Routledge.
- Stead, D., & Nadin, V. (2008). *Spatial planning. Key instrument for development and effective governance with special reference to countries in transition*. United Nations.
- Şengül, H.T. (2002). “Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Planlama*, p. 8-31
- Tekeli, İ. (2009). *Akılçı planlamadan bir demokrasi projesi olarak planlamaya*, İlhan Tekeli Toplu Eserler,7, Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- Thomas, K., & Littlewood, S. (2010). A European programme for skills to deliver sustainable communities: Recent steps towards developing a discourse. *European Planning Studies*,18(3), 467-484.
- Ward, S. (2004). *Planning and Urban Change*. London. Gage Publication.
- Waterhout, B., Othengrafen, F. and Sykes, O. (2012). Neo-liberalization processes in spatial planning in France, Germany, and the Netherlands: an exploration. *Planning Practice and Research*, 28(1), 141-159
- Yıldız R.(2016). *Kavramsal bir sistem olarak planlama*. M. (Edt.) Kentsel Planlama (ss. 182-183). Ninova Yayınları.

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMADA PLAN KADEMELENMESİ VE PLAN TÜRLERİ

Aysu UĞURLAR¹

PLANLAMA EYLEMİ, DEĞİŞEN PLANLAMA YAKLAŞIMLARI

Planlama, en genel tanımıyla, genellikle gelecekteki bir durumu etkileyen değişiklikleri tahmin etmek ve yönlendirmek amacıyla adımların önceden belirlenmesi ve organize edilmesi süreci olarak tanımlansa da, planlamanın tek bir tanımı olamayacağı gibi, tek bir kapsamlı planlama teorisinin de olamayacağı geniş çapta kabul görmektedir (Mazza, 1996, akt. Nadin & Fernández-Maldonado, 2023). Bunun yerine, geçmişten günümüze anlamı değişen planlama kavramı ile onun “biçimi ve işleyişi”, tarihsel bağlamlarına, sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel desenlere gömülüdür (Nadin & Stead, 2008).

Planlama düşüncesi, modernleşme sürecindeki Aydınlanma ideallerine dayanır ve 20. yüzyılda Mannheim’ın demokratik toplumlarda çoğunluğu ilgilenen konuların yönetimi için bilimsel bilgi ve yöntemlerin sistematik olarak kullanılması fikrinin Şikago Okulu tarafından benimsenmesiyle şekillenmiştir (Eraydın, 2017). Mannheim’ın (1949) çözümlemesine göre, bireylerin eylemlerini planlamaları, kültür oluşumunun doğal bir sonucudur (Tekeli, 2023). Mannheim, insanın çevreye uyum yapma şeklindeki gelişmeye paralel olarak düşüncenin (planlamanın) gelişmesini iki kavramla ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki “eylem yarıçapı” kavramı, insanın başlattığı bir eylem sonucunda oluşan ve kontrol altında tutabildiği faaliyetlerin yaygınlık derecesini ifade ederken; ikincisi “ileriyi görme yarıçapı” kavramı ise bir eylem sonucunda meydana gelen olayları hassas bir şekilde tahmin edebilme yeteneğini ifade etmektedir. (Tekeli

¹ Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, augurlar@yyu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6172-7906

KAYNAKLAR

- Abercrombie, P. (1959). *Town and Country Planning*. London. Oxford University Press.
- Acheampong, R. (2019). *The concept of spatial planning and the planning system. Spatial planning in Ghana: origins, contemporary reforms and practices, and new perspectives*, 11-27. Springer.
- Adams, T. (1998). *Outline of Town and City Planning*, (1st ed. 1935). New York, USA. Routledge.
- Akdemir, B. (2021). İmar Planlarında Hiyerarşi. *Konya Barosu Dergisi*, 1(1), 133-173.
- Albrechts, L. (2006). *Shifts in strategic spatial planning? Some evidence from Europe and Australia. Environment and Planning A*, p. 1149-1170.
- Allmendinger, P. and Haughton, G. (2012). Post-political spatial planning in England: a crisis of consensus? *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37, 89-103.
- Arkon, C. (1989). *Şehir planlama terimleri sözlüğü*. Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi.
- Aslan, Ö. (2010). Türkiye’de mekansal planlama kademelenmesinde ölçek sorunu: Sivas örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- Aydemir, Ş. (2022). *Kent ve Bölge Planlama Teknikleri Sayısal ve Sayısal Olmayan Teknikler*. Beykoz Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Braybrooke, D. and Lindbloom, C. E. (1963). *A Strategy of Decision: Policy Evaluation as a Social Process*. New York. Free Press.
- Brooks, M. (2019). *Planning theory for practitioners*. Routledge.
- Campbell, S., & Fainstein, (1996). *Readings in planning theory*. John Wiley & Sons.
- Chadwick, G. F. (1977). The limits of the plannable: stability and complexity in planning and planned systems. *Environment and Planning A*, 9(10), 1189-1192.
- Damsgaard, O. (2014). The Danish planning system 1990-2010: Continuity and decay. In *Spatial planning systems and practices in Europe* (pp. 21-41). Routledge.
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of planners*, 31(4), 331-338.
- Dede, O. M., & Şekeroğlu, A. (2020). Türkiye’de kent planlamada mekânsal standartlar üzerine bir değerlendirme. *Humanities Sciences*, 15(3), 96-110.
- Eraydın, A. (2017). Planlamada yeni eğilimler. Özdemir, SS, Sarı, Özdemir, BÖ, and Uzun, N (eds). *Kent Planlama*, 561-581.
- Ersoy, M. (2007). *Kentsel Planlama Kuramları*, p. 9-15
- Ersoy, M. (2016). Planlamada Kademeli Birliktelik İlkesi Türkiye’de Plan Kademeleri, Kentsel Planlama içinde, Ninova Yayınları, İstanbul, 360-363.
- Fainstein, S.S. and Campbell, S. (Ed). (1996). *Readings in Planning Theory*. Oxford; UK, Cambridge; USA. Blackwell.
- Fainstein, S. S., & DeFilippis, J. (Eds.). (2015). *Readings in planning theory*. John Wiley & Sons.
- Faludi, A. (1973). *Planning Theory*. Oxford, UK, p.2-25.
- Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain: From knowledge to action*. Princeton University Press.
- Gedikli, B., 2007, “Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Anlayışlar, Yöntemler ve Teknikler”, Ersoy, M., (derleyen), *Kentsel Planlama Kuramları*, İmge Kitabevi, Ankara. P.237-290.
- Getimis, P., & Reimer, M., Blotvogel H.H. G. (2014). The evolution of spatial planning in Greece after the 1990s: Drivers, directions and agents of change. In *Spatial planning systems and practices in Europe* (pp. 278-303). Routledge.
- Grant, J. (2003). Exploring the influence of new urbanism in community planning practice. *Journal of Architectural and Planning Research*, 234-253.
- Hall, P. (2002). *Urban and Regional Planning* (1st ed. 1975). Routledge, USA.
- Healey, P. (2003). Collaborative planning in perspective. *Planning theory*, 2(2), 101-123.

- Hirvonen-Kantola, S., & Mäntysalo, R. (2014). The recent development of the Finnish Planning system: The city of Vantaa as an executor, fighter and independent actor. In *Spatial Planning Systems and Practices in Europe* (pp. 42-60). Routledge.
- Kalabalık H. 2003. *İmar Hukuku (Planlama, Arsa, Yapı, Koruma)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Keleş, 2016, *Şehirciliğin Kuramsal Temelleri*. Ankara:İdealkent Yayınları.
- Kelly, E. D. (2010). *Community planning: An introduction to the comprehensive plan*. Island Press. Second edition.
- Kleeble, L. (1997). *Principles and Practice of Town and Country Planning*. Blowers and Evans (Ed.). The Estates Gazette, London.
- Köroğlu. T. N.(2016). Bölge Planlama. Ersoy. M. (Edt.) Kentsel Planlama (ss. 31-34). Ninova Yayınları.
- Levy, J.M. (1998). *Contemporary Urban Planning*. New Jersey: Prentice Hall.
- Lingua, V., & Servillo, L. (2014). The Modernization of the Italian Planning System 1. In *Spatial Planning Systems and Practices in Europe* (pp. 127-148). Routledge.
- Nadin, V., & Fernández-Maldonado, A. M. (2023). Spatial planning systems in Europe: multiple trajectories. *Planning Practice & Research*, 38(5), 625-638.
- Nadin, V., & Stead, D. (2008) European spatial planning systems, social models and learning, *DisP-the Planning Review*, 44(172), pp. 35–47. doi:10.1080/02513625.2008.10557001
- Reimer, M., Getimis, P., & Blotevogel, H. H. (2014). Spatial planning systems and practices in Europe: A comparative perspective. In *Spatial planning systems and practices in Europe* (pp. 1-20). Routledge.
- Stead, D., & Nadin, V. (2008). *Spatial planning. Key instrument for development and effective governance with special reference to countries in transition*. United Nations.
- Şengül, H.T. (2002). “Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Planlama*, p. 8-31
- Tekeli, İ. (2009). *Akılcı planlamadan bir demokrasi projesi olarak planlamaya*, İlhan Tekeli Toplu Eserler,7, Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- Thomas, K., & Littlewood, S. (2010). A European programme for skills to deliver sustainable communities: Recent steps towards developing a discourse. *European Planning Studies*,18(3), 467-484.
- Ward, S. (2004). *Planning and Urban Change*. London. Gage Publication.
- Waterhout, B., Othengrafen, F. and Sykes, O. (2012). Neo-liberalization processes in spatial planning in France, Germany, and the Netherlands: an exploration. *Planning Practice and Research*, 28(1), 141–159
- Yıldız R.(2016). *Kavramsal bir sistem olarak planlama*. M. (Edt.) Kentsel Planlama (ss. 182-183). Ninova Yayınları.

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA SÜRECİNİN AŞAMALARI

Arzu BAŞARAN UYSAL ¹

GİRİŞ

Planlama geleceğe yönelik kestirim yapma, seçme ve karar verme süreci olarak tanımlanabilir. İnsanoğlu şüphesiz var olduğundan bu yana hayatını sürdürebilmek ve iyileştirebilmek için plan yaptı, geleceğe yönelik kararlar verdi. Bununla birlikte bugünkü anlamda planlama fikri Aydınlanma çağının bir ürünüdür ve Sanayi Devrimi ile birlikte bilimsel niteliği ağır basan bir disiplin haline gelmiştir. Rasyonel akılla ve pozitif bilimlerin yardımıyla gelecekle ilgili kestirimler yapılabileceğine ve geleceğe müdahale edebileceğine duyulan inanç planlamanın kurumsallaşmasını ve meşru bir zemin bulmasını sağlamıştır.

Şehir ve bölge planlama ya da daha genel bir ifadeyle mekânsal planlamada benimsenen yaklaşımlar toplumsal, ekonomik ve politik yapının değişimi ile birlikte değişmektedir. Zaman içerisinde kentlerin sorunları farklılaşmakta, ihtiyaçları ve öncelikleri değişim göstermektedir. Planlama sürecinde kullanılan verinin boyutu ve teknikler, teknolojik ilerlemeye paralel olarak gelişmekte, bilgiye bakış açımız değişim göstermektedir. Tüm bu değişimler mekânsal planlama sürecini de etkilemekte, dönüştürmektedir. Planlama sürecini bu tarihsel değişim içinde ele almak ve tartışmak önemlidir.

Sanayi Devriminin kentlerde yarattığı sorunlara çözüm arayışları ile başlayan süreçte şehir planlama arazi kullanım kararlarına ve fiziki gelişmeye odaklanmış, bu nedenle daha çok yapı çevre ile sınırlı kalmıştır. 1930'lara kadar hakim

¹ Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, basaran@comu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-0548-525X

Türkiye'deki mekansal planlama süreci değerlendirildiğinde seçenek oluşturma, izleme, geri besleme, halk katılımı gibi temel konularda hala yetersizlikler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte güncel tartışmaların planlama süreçlerine yansıdığı izlenmektedir. Üst ölçekli planlarda stratejik planlama yaklaşımı daha fazla benimsenirken uygulama planlarında geleneksel planlama yaklaşımı ağırlığını korumaktadır.

KAYNAKLAR

- Aydemir, Ş. (2022). *Kent ve bölge planlama teknikleri* (1. Baskı). Beykoz Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bademli, R. R. (2005). *Kentsel planlama ve tasarım öğrencilerine notlar* (1. Baskı), TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Balamir, M. (2010). *Planlamada dönemin dili*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 34. Kolokyum, Bildiriler Kitabı, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Kayseri, 27- 42.
- Başaran-Uysal, A. (2016). Sosyal şehir programı ve yerel katılım: Berlin örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 25 (4 Ekim 2016), 27-47.
- Başaran-Uysal, A. (2005). *A Method for Sustainable Development in the River Basin: Game Theory*, (Yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başaran-Uysal, A. (2013). Katılımcı senaryo tekniği yardımıyla tarihi kentsel alan için iyileştirme stratejisinin belirlenmesi, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 2013/2 (30:2), 137-162.
- Batty, M. (1976). *Urban modelling: algorithms, calibrations, predictions*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, (2008). *Planlama sürecinin yenilenmesi projesi*, Final Raporu, Ankara.
- Chadwick, G. (1971). *A systems view of planning*, Pergamon Press.
- Davidoff, P. ve Reiner, T. A. (1962). A choice theory of planning, *Journal of the American Institute of Planners*, 28, May, 11-39.
- Dyckman, J.W. (1961). Planning and decision thory, *Journal of the American Institute of Planners*. November.
- Ersoy, M. (2007a). Planlama kuramına giriş. M. Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları*, (1. Baskı, s.9-34), İmge Kitabevi, Ankara.
- Ersoy, M. (2007b). Kapsamlı planlama kavramının tarihsel gelişimi ve bugünü, M. Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları*, (1. Baskı, s.115-170), İmge Kitabevi, Ankara
- Flaudi, A. (1973). *Planning theory*, Pergomon Press.
- Gedikli, B. (2007) Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada yeni anlayışlar, yöntemler ve teknikler, M. Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları*, (1. Baskı, s.229-277), İmge Kitabevi, Ankara.
- Günay, B. (2007). Planlama kuramı ve kentsel planlama eğitimi, M. Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları*, (1. Baskı, s.307-341), İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (2015). *Kentleşme politikası* (14. Baskı). İmge Kitabevi, Ankara.
- Levy, J.M. (2017). *Contemporary urban planning*, (11th Edition), Routledge Publish, New York.
- Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği, (2014). 4 Haziran 2014 tarihli ve 29030 tarihli Resmi Gazete, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

- Öksüz, A. M. (2004). Planlama yaklaşımları, (Eds. Aydemir vd.). *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, (s.107-118), Akademi Kitabevi, Trabzon.
- Polat, E. (2010). Planlamada yeni bir paradigma baskısı: Stratejik Mekânsal Planlama (SMP), *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 19 (4 Ekim, 2010), 1-18.
- Roberts, M. (1974). *An introduction town planning techniques*, Hutchinson Press, Landon.
- Suher, H. (1996) *Şehircilik*, (1. Baskı). İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Baskı Atelyesi, Sayı 1572, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2023). Günümüzün çok ölçekli, çok işlevli, çok paradigmatlı bilim dünyasında, planlama süreçlerini tasarlamak, *Grid Mimarlık, Planlama ve Tasarım Dergisi*, 6 (özel sayı), 1-18.

TÜRKİYE'DE ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA: YASAL ÇERÇEVE

Hatice Selma ÇELİKİYAY ¹
Rukiye Gizem ÖZTAŞ KARLI ²

GİRİŞ

Şehir ve bölge planlama, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminin temel unsurlarından biridir. Türkiye'de şehir ve bölge planlama tarihine baktığımızda, bu alanın farklı dönemlerde önemli değişimler ve gelişmeler gösterdiği görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayarak günümüze kadar uzanan bu süreç, şehirlerin ve bölgelerin planlanmasında kullanılan yöntemler, yasalar ve uygulamalar açısından zengin bir tarihi mirasa sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, şehir planlaması İslami ve geleneksel Osmanlı mimarisi ile yönetim anlayışları doğrultusunda şekillenmiştir. Bu dönemde vakıf sistemleri ve mahalle yapısı, şehirlerin sosyal ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynamıştır. Tanzimat Dönemiyle birlikte Batı etkisi şehir planlamasında kendini göstermeye başlamış ve modern şehircilik ilkeleri benimsenmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye'de şehir ve bölge planlamasında önemli adımlar atılmıştır. Ankara'nın başkent ilan edilmesi, modern bir Türkiye inşası için sembolik ve stratejik bir adım olmuştur. Hermann Jansen tarafından hazırlanan Ankara Nazım Planı, modern şehircilik ilkelerinin Türkiye'deki en önemli örneklerinden biridir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu gibi yasalar, sağlıklı ve modern şehirleşme hedeflerini desteklemiştir.

¹ Prof. Dr., Bartın Üniversitesi, Mühendislik, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, scelikiyay@bartin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7482-9901

² Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi, Mühendislik, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, roztas@bartin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-0999-418X

daha verimli ve sürdürülebilir hale gelmesini amaçlamaktadır. Akıllı ulaşım sistemleri, trafik yönetimi, toplu taşıma sistemleri ve akıllı trafik sinyalizasyonu gibi uygulamalar, şehir içi ulaşımın daha verimli ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Akıllı enerji yönetimi, enerji tüketiminin optimize edilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, akıllı şehirlerin önemli bileşenlerindendir. Dijital dönüşüm, şehir planlamasında yeni olanaklar sunmakta ve akıllı altyapı sistemlerinin entegrasyonunu sağlamaktadır. Bu, şehirlerin daha esnek, veri odaklı ve yenilikçi çözümlerle yönetilmesini mümkün kılmaktadır. Büyük veri ve analitik, şehir planlamasında karar alma süreçlerini desteklemekte ve şehirlerin dinamik ihtiyaçlarına hızlı yanıt verilmesini sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Aksoy, E., & Kocataş, Ö. G. (2017). Gecekondu alanlarında uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin meşruiyet zemini olarak yoksulluk ve suç. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 275-295.
- Aliagaoglu, A., & Uğur, A. (2016). Osmanlı şehri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (38), 203-226.
- Bilsel, F. C. (2015). Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e çağdaş şehir düşüncesi ve İstanbul planlaması. 10 Mayıs 2024 tarihinde <https://istanbultarihi.ist/324-gec-osmanli-donemin-den-cumhuriyete-cagdas-sehir-dusuncesi-ve-istanbul-planlamasi> adresinden erişildi.
- Bozkurt, D. (2019). Osmanlıların şehircilik anlayışı. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.akademiktarihtr.com/osmanlilarinsehicilikanlayisi/> adresinden erişildi.
- Bulut, C., & Yavuzçehre, P. S. (2022). Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyokültürel yapısı ile mahalle. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48), 281-301. <https://doi.org/10.30794/pausbed.903923>
- Çetin, Y. (2021). II. Abdülhamid dönemi 1876-1909 imar faaliyetleri ışığında Kocaeli/Akhisar-ı Geyve Pamukova Hükümet Konağı üzerine bir değerlendirme. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 140-160.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (n.d.a). Osmanlı'da Şehircilik Anlayışı. 15 Mayıs 2024 tarihinde <https://csb.gov.tr/osmanli-da-sehicilik-anlayisi-makale> adresinden erişildi.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (n.d.b). Tarihçemiz. 15 Mayıs 2024 tarihinde <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012> adresinden erişildi.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (n.d.c). Mekânsal strateji planı nedir?. 15 Mayıs 2024 tarihinde <https://mekansalstrateji.csb.gov.tr/mek-nsal-strateji-planı-nedir-i-89080> adresinden erişildi.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (n.d.d.). Mekânsal strateji planına neden ihtiyaç duyuldu?. 15 Mayıs 2024 tarihinde <https://mekansalstrateji.csb.gov.tr/mek-nsal-strateji-planına-neden-ihtiyac-duyuldu-i-89081> adresinden erişildi.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (n.d.e.). Türkiye mekânsal strateji planının hedefleri. 15 Mayıs 2024 tarihinde <https://mekansalstrateji.csb.gov.tr/hedefleri-i-89086#:~:text=%C4%B0nsan%20odaklı%C4%B1%2C%20s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir%2C%20dayan%C4%B1kl%C4%B1%2C,uygun%20olarak%20dengeli%20da%C4%9F%C4%B1l%C4%B1n%C4%B1n%20sa%C4%9Flanmas%C4%B1> adresinden erişildi.
- DPT. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/>

- uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf
- DPT. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/İkinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf
- DPT. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf
- DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf
- Ercan, H. (2018). Tanzimat döneminde Osmanlı kentlerinde kent meydanı ve millet bahçeleri. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Güngör, S. S. (2021). Osmanlı su mimarisi ve 19. yüzyılda Osmanlı su yapıları. *Türk Hidrolik Der-gisi*, 5(1), 32-48.
- Kalkınma Ajansları. (n.d.). Bölgesel kalkınma ve ülkemizde bölgesel kalkınma politikalarının gelişim süreci. 13 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.ka.gov.tr/sayfalar/bolgesel-kalkinma-ve-ul-kemizde-bolgesel-kalkinma-politikalarinin-gelisim-sureci--22> adresinden erişildi.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Cevre_ve_DogalKaynaklarınSurdurulebilirYonetimiCalis-maGrubuRaporu.pdf
- Küçükaşçı, M.S. (2010). Şehir. 13 Mayıs 2024 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehir> adresinden erişildi.
- MPGM. (n.d.a). Görev. <https://mpgm.csb.gov.tr/gorev-i-1>
- MPGM. (n.d.b.). Köy Yerleşme Planları ve Köy İmar Planları. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://mpgm.csb.gov.tr/koy-imar-planlari-i-108323> adresinden erişildi.
- MPGM. (n.d.c.). Kentsel Tasarıma İlişkin Yönerge. 12 Mayıs 2024 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/menu/yonerge31_20181101123857.pdf adresinden erişildi.
- MPGM. (n.d.d.). Kentsel Tasarım Rehberleri. 12 Mayıs 2024 tarihinde <https://mpgm.csb.gov.tr/kentsel-tasarim-rehberleri-i-82334> adresinden erişildi.
- Övgün, B. (2010). Türkiye’de planlama: Sektörel gelişmeden kalkınmaya kalkınmadan stratejiye. *Memleket Siyaset Yönetim*, 5(13), 176-204.
- Özcan, K. (2006). Tanzimat’ın kent reformları: Türk imar sisteminin kuruluş sürecinde erken plân-lama deneyimleri (1839-1908). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 7(2), 149-180.
- Öztürk, M. (2021). *Tanzimat’tan Günümüze İmar ve Şehircilik Tarihi*, Ankara: Bayındır Me-mur-Sen ve İdealkent Yayınları.
- Resmî Gazete. (1930a). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatme-tin/1.3.1593.pdf>
- Resmî Gazete. (1930b). Belediye Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf>
- Resmî Gazete. (1956). İmar Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9359.pdf>
- Resmî Gazete. (1966). Gecekondu Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.775.pdf>
- Resmî Gazete. (1984). Büyükşehir Belediye Kanunu .<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18453.pdf>
- Resmî Gazete. (1985). İmar Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3194&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Resmî Gazete. (2012). Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16849&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Resmî Gazete. (2014). Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzu-at?MevzuatNo=19788&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Tekeli, İ. (1998). 75 yılda değişen kent ve mimarlık. Y. Sey (ed), *Türkiye’de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması* (s.106-134). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite açılırken kent planlaması*. İmge kitabevi.

- TOKİ. (n.d). Tarımköyler. 24 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.toki.gov.tr/tarimkoyler> adresinden erişildi.
- Uluengin, M. B., & Turan, Ö. (2005). İmparatorluğun ihtişam arayışından Cumhuriyet’in radikal modernleşme projesine: Türkiye’de kentsel planlamanın ilk yüz yılı. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (6), 353-436.
- Uluskan, S. B. (2007). Atatürk döneminde İstanbul’un imarı ve Henri Prost planının basındaki yankıları (1936-1939). *Erdem*, 16(48), 109-156.
- Wikipedia. (n.d.). Umûr-ı Nâfia Nezâreti. 15 Mayıs 2024 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Um%C3%BBBr-%C4%B1_N%C3%A2fia_Nez%C3%A2reti#:~:text=Nafia%20Naz%-C4%B1rl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20ilk%20defa%20olarak,naz%C4%B1r%C4%B1%20Hekim%20%C4%B0sma%20Pa%C5%9Fad%C4%B1r adresinden erişildi.
- Yenice, M. S. (2014). Türkiye’nin kentsel dönüşüm deneyiminin tarihsel analizi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 76-88.
- Yenice, S. (2023). Cumhuriyet Dönemi kent planlama ve kentleşme politikaları. Karakayacı, Ö. (ed.), *Planlama pratiğinin kurumsallaşması ve planlama deneyimleri* (s. 51-73). Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV).
- Yılmaz, E. (2016). Konut sorunu ve toplu konut üretiminde TOKİ’nin ve belediyelerin rolü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(7), 31-50.
- Yüceyılmaz, A. A. (2018). Ernst Reuter’le geleceğe dönüş: Türkiye’nin 1940’larda alın (a) mayan kentleşme dersleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(3), 709-730. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002514

PLANLAMADA YETKİ VE SORUMLULUKLAR

Gökçen KILINÇ ÜRKMEZ¹

GİRİŞ

Planlama günlük hayatımızı etkileyen pek çok unsurla doğrudan ilişkili bir meslektir. Bu yapısı nedeniyle kaçınılmaz bir şekilde mekânsal, sosyal, ekonomik ve politik süreçler ve etkilerine dair çıkarımlar yapmak, ortaya çıkan sorunlar karşısında dinamik ve uygulanabilir çözümler üretmek yükümlülüğü taşır. Küreselleşme olarak kavramsallaşan ve günümüz şehirlerinde sorunları daha da derinleştiren ortamda planıcı, daha iyi bir gelecek sağlayabilmek adına önemli bir aktör olmak zorundadır. Benzer şekilde çevre tahribatının tamir edilemeyecek boyutlara ulaşmadan alınması gereken tedbirler konusunda da planıcı yol gösterici olmalıdır. Dolayısıyla planlama, mevcut politik sistem içinde her zaman birtakım etik tercihler yapmak zorunda olan bir meslektir. Bu tercihlerin derecesi zaman zaman planıcının içinde bulunduğu kültürel yapı ve politik sistem, çalışmış olduğu kurum, görev tanımı, sorumluluklarına göre değişse de özünde çoğunlukla ortak ilke ve kurallarda birleşir.

Planlama mesleğinin kurumsallaşması ve meşruiyet zeminin güçlenmesiyle pek çok ülkede etik kodlar yayınlanmaya başlamıştır. Ülkeden ülkeye birtakım farklılıklar içerse de bu kodların evrensel olarak ortak bazı kavramları içerdikleri görülebilir. Bu kodların varlığı mesleğin icra edilmesinde bir kılavuz görevi görenin yanı sıra, planıcının kurumsal düzeyde yaşayabileceği etik sorunlar karşısında nasıl bir duruş sergilemesi gerektiği yönünde önemli bir referans teşkil eder.

¹ Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, gokcen.kilinc@btu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-1139-6920

KAYNAKLAR

- Alexander, E. R. (1992). *Approaches to Planning: Introducing Current Planning Theories, Concepts, and Issues*, Gordon and Breach Publishers.
- American Institute of Certified Planners. (2021). AICP Code of Ethics and Professional Conduct. <https://www.planning.org/ethics/ethicscode/> (erişim: 22/05/2024)
- Bal, E. (2006). "İdari Yargının Üç Temel Bileşeni Olarak Kamu Yararı , Planlama Esasları ve Şehircilik İlkeleri", *Planlama*, 2006/3, 27-33.
- Beatley, T. (1991). "A Set of Ethical Land Use Principles to Guide Land Use Policy", *Land Use Policy*, January, 3-8.
- Beauregard, R.A. (1990). "Bringing the City Back in", *Journal of American Planning Association*, 56(2), 210-215.
- Bolan, R.S. (1967). "Emerging Views Of Planning", *Journal of American Institute of Planners*, 33, 233-245.
- Brown, P.G., (1976). "Ethics and Policy Research", *Policy Analysis*, Spring, 325-340.
- Campbell, H. & Marshall, R. (1998). "Acting on Principle: Dilemmas in Planning Practice and Land-use Outcomes", *Environment and Planning B*, 27, 759-775
- Campbell, H. & Marshall, R. (2002) "Values and professional identities in planning practice", *Planning Futures: New Directions for Planning Theory*.
- Canzonieri, C. (2002). "Plans for Regional Landscape Structure: Image, Identity and Integrity in the Land" *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, University of Massachusetts Amherst, Department of Landscape Architecture and Planning.
- Davidoff, P. (1965). "Advocacy and Pluralism in Planning", *A.I.P. Journal*, 31(4), 331-338.
- Demirci, M. (2005). Şehir planlamasında etik kodları bağlamında etik davranış ilkeleri ve standartlar, 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyum- Sakarya*, 237-288.
- Duvarcı, Y. (2004). Planlama mesleğine ve planlama ilkelerine etik açıdan eleştirel bir bakış. *Planlama Dergisi*, 2004 (2), 14-27.
- Eraydın, A. (2021) "Planlamada Yeni Eğilimler", *Kent Planlama*, . B. Özdemir-Sarı, N. Uzun, (eds.), Ankara: İmge Kitabevi, 567-588.
- Erdoğan, A. (2018). "Economic policies, legislative regulations and professional ethics in urban planning in Turkey", *Y. Lisans Tezi*, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, M. (1995). "Planlama Kuramları ve Etik", *I. Planlama Kongresi: Planlamanın Meşruiyeti ve Plancıların Konumu*, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 119-124.
- Ersoy, M. (2007). "Kapsamlı Planlama Yaklaşımına Karşı Sağdan Bir Eleştiri: Adım Adım (Aşamalı) Planlama", *Kentsel Planlama Kuramları*, M. Ersoy, (der.), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 117-196.
- Ersoy, M. (2021). " Planlama Kuramları", *Şehircilik Okulu*, 11 Şubat 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=NMoBsKx3AcM&t=1207s> (erişim: 20/05/2024)
- Forrester, J. (1989). *Planning in the Face of Power*, Berkeley and London: University of California.
- Gedikli, B. (2007). "Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Anlayışlar, Yöntemler ve Teknikler", *Kentsel Planlama Kuramları*, M. Ersoy (der.), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 229-277.
- Gercenks, L.C.(2001). *The Comprehensive Plan in the 20th Century*, APA *National Planning Congress-2001*, New Orleans.
- Gültekin, S. (2012). "Kamu Yöneticileri ve Kamu Politikası:Kamu Yönetimi Paradigmaları Çerçevesinde Teorik Bir Analiz", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 85-100
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler- Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, (çev. Ayşe Deniz Temiz), İstanbul: Metis Yayınları.
- Healey, P. (1993). "Planning Through Debate: The Communicative Turn in Planning Theory, F. Fischer&J. Forester (Eds.) *The Communicative Turn in Policy Analysis and Planning*, Duke University Press, 233-253.

- Healey, P. (1997). *Collabarative Planning: Shaping places in fragmented societies*, London: MacMillian Press.
- Howe, E. & Kaufman, J. L. (1979). "The Ethics of Contemporary American Planners", *Journal of the American Planning Association*, 45 (3), 243-255.
- Howe, E. (1994). "Acting on Ethics in City Planning", Center for Urban Policy Research, NJ: New Brunswick.
- Howe, E., & Kaufman, J. (1981). "The Values of Contemporary American Planners", *Journal of the American Planning Association*, 47 (3), 266-278
- Kaufman, J.L. (1999). "Reflections on Teaching Three Versions of a Planning Ethics Course", *Planning Ethics*, S. Hendler (ed), Center for Urban Policy Research, NJ: New Brunswick.
- Kılınç, G., Özgür, H., & Genç, N. F. (2009). "Yerel Yönetimlerde İmar Uygulamaları ve Etik", *Türkiye'de Yolsuzluğun Önlenmesi için Etik Projesi Araştırma Çalışması*, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Ankara.
- Lauria, M. & Long, M. (2017). "Planning Experience and Planners' Ethics" *Journal of the American Planning Association*, 83(2), 202-220.
- Limbdlom, C. E. (1959). "The Science of Muddling Through", *Public Administration*, 19:2, 79-88.
- McHarg, I. (1979). "Ecological planning: The Planners as Catalysts", R.W. Burchell & G. Sternlieb (Eds.) *Planning Theory in the 1980s: A Search for New Directions*, Center for Urban Policy Research, New Brunswick.
- Özdemir, E. (2023). "Kent Plancısının Politik Rolü: Türkiye Deneyiminden Çıkarımlar", *Planlama*, 33(2), 288-301
- Planning Institute Australia. (2023). Code of Professional Conduct. <https://www.planning.org.au/documents/item/6014> (erişim: 22/05/2024)
- Robinson, F.F. (1969) *City Politics in Planning*, Atherton, New York.
- Royal Town Planning Institute (2016). Code of Professional Conduct. <https://www.rtpi.org.uk/media/1936/code-of-conduct-newcover2017.pdf> (erişim: 22/05/2024)
- Sabah, C. M. (2020) Türkiye'de Şehir Planlama: Meslek Etiği ve Değerler Üzerine Bir Değerlendirme" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sabah, C. M., & Akgün, A. A. (2020) "Şehir Planlamada Meslek Etiği ve Değerler Üzerine Bir Değerlendirme". *Türkiye Kentleri ve Bölgeleri*, 7. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, 136-151.
- Savini, F. & Raco, M. (2019). "The rise of a new urban technocracy", *Planning and Knowledge: How New Forms of Technocracy are Shaping Contemporary Cities*, F. Savini & M. Raco (Eds.), Bristol: Policy Press. 3-18
- Schon, D. A. (1983) *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*, NY: Basic Books, Inc.
- Sennet, R. (1970) *The Uses of Disorder*, Random House, New York
- Susskind, L. & Ozawa, C. (1984) "Mediated Negotiation in the Public Sector: The Planners as Mediator", *Journal of Planning Education and Research*, 4 (1), 5-15.
- Tekeli, İ. (2008) "Kent planlama mesleği gelişmesini sürdürürken ahlakını nasıl oluşturuyor?" 8. *Kasım Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokyum Bildiriler Kitabı: Planlama Meslek Alanı: Geçmişten Geleceğe*, TMMOB Şehir Plancıları Odası, 55-71.
- Theis, T. & Tomkin, J. (2015). *Sustainability: a comprehensive foundation*. Rice University, Houston, Texas: OpenStax CNX
- TMMOB Şehir Plancıları Odası. (2014). Mesleki Etik Kural ve İlkeler. https://www.spo.org.tr/etik_ilkeler.php (erişim: 22/05/2024)
- Wachs, M. (Ed.) (1985), *Ethics in Planning*, New Brunswick, New Jersey: Center for Urban Policy Research, Rutgers, State University of New Jersey.
- WCED (World Commission on Environment and Development), (1987) *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, Oxford University Press.

ŞEHİR PLANLAMADA BİLGİ TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI

Nur Sinem PARTİGÖÇ¹

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler tarafından açıklanan istatistiklere göre, dünya genelinde günde ortalama 200.000 kişi kentsel alanlara göç etmekte olup, saptanan bu durumun beklenen bir sonucu olarak küresel düzeyde kentleşme oranı 1950 – 2020 yılları arasında 6 kat artış göstermiştir. Ayrıca, 2050 yılına gelindiğinde, dünya nüfusunun %66'sının kentsel alanlarda yaşaması öngörülmektedir (Birleşmiş Milletler, 2020). Günümüz dünyasında şehirler sosyo-ekonomik açıdan en önemli yapılanmalardır. Dünyada üretilen enerjinin %75'i kentlerde tüketilirken; toplam karbondioksit emisyonunun %80'i kentsel alanlarda yürütülen faaliyetler sonucunda üretilmektedir (Dal ve Özdemir, 2020). Sanayi Devrimi'nden bugüne kadar gözlenen hızlı kentleşme olgusu beraberinde pek çok sorunu (sosyal, ekonomik, çevresel, demografik, mekânsal, vb.) gündeme getirmektedir. Verilen rakamlardan anlaşıldığı üzere, sınırsız insan ihtiyaçları karşısında sınırlı kaynakların etkin ve verimli biçimde yönetilmesinin ve farklı açılardan önemli sorunlara yol açan kentleşme süreçlerinin yürütülebilmesinin ancak yenilikçi ve akıllı çözümlerle sağlanabileceği fikri üzerinde uzlaşma sağlanmıştır.

Kent yaşamının yapısı ve sorunları karmaşık yapıdadır. Bu noktadan hareketle denilebilir ki, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarıyla kentsel alanlarda sürdürülebilirliğin tesis edilebilmesi oldukça zor ve uzun soluklu bir süreçtir. Ancak bu sürecin işlemesi için üretilen çözümler, çok yönlü ve geniş kapsamlı bir nitelikte olduğundan dolayı pek çok konuda önemli fırsatlar taşıdığı söyle-

¹ Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, npartigoc@pau.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9905-2761

süreçlerinin yürütülebilmesinin ancak yenilikçi ve akıllı çözümlerle sağlanabileceği fikri üzerinde dünya genelinde uzlaşma sağlanmıştır.

Bahsi geçen kavramlar ve araçların konu edildiği bu çalışma, şehir planlamada etkin olarak kullanılan Coğrafi Bilgi Sistemleri, Uzaktan Algılama, Bilgi ve İletişim Teknolojileri ve Yapay Zekâ gibi bilgi teknolojileri araçlarının kullanım amaçları, temel bileşenleri, işlevleri, kullanıcılarına sağladığı avantajlar ve kolaylıklar, akademik literatürde ve pratikteki kullanım alanları, ortaya çıkışı, disiplinler arası çalışmalardaki rolleri ve şehir planlama disiplini ile ilişkileri üzerine kapsamlı incelemeler yapılması ve değerlendirmelerin aktarılması üzerinden kurgulanmıştır. Bu kapsamda çalışmada ulusal ve uluslararası düzeyde başarıyla uygulamaya geçirilen projeler aktarılmış olup; son dönemlerde iklim değişikliğinin etkisiyle yapıları çevrenin başlıca gündem konularından biri haline gelen afet yönetimi alanına ilişkin kapsamlı örneklere yer verilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan incelemeler doğrultusunda, sürdürülebilir kalkınma anlayışının benimsendiği şehir planlama süreçlerinde bilgi teknolojilerinin sağladığı önemli avantajlardan yararlanılması, vatandaşlarına güvenli ve yaşam kalitesi yüksek fiziksel çevre olanağı sunmak isteyen yerel yönetimlerin geliştirilen teknolojik olanaklara (yapay zekâ, büyük veri, sensörler, vb.) kolayca erişebilmesi ve kentsel alanlar için karar verme süreçlerinin başarılı biçimde yönetilebilmesi bakımından vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2021). AFAD TABB (Türkiye Afet Bilgi Bankası). <https://www.afad.gov.tr/tr/2399/TABB-Turkiye-Afet-Bilgi-Bankasi>, (Erişim Tarihi: Nisan 2024).
- Al-Shumaimri, M.S. (2012). Application of digital image processing techniques to geological and geomorphological features of southwest Jordan. State of Kuwait: Journal of Geography and Geology, 1 (4).
- Arca, D. (2012). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemi ve Uzaktan Algılama, Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi, 2(2), 53-61.
- Arı, E. S. (2021). Süper Akıllı Toplum: Toplum 5.0 (Society 5.0: Super Smart Society). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 23 (1).
- Asri, N. (2019). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemi Uygulaması: Kırım Kongo Kanamalı Ateş Hastalığı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afet Yönetimi Anabilim Dalı, Gümüşhane.
- Berberoğlu, A. (2009). Coğrafi Bilgi Sistemi Kullanılarak Deprem Verilerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeofizik Mühendisliği Anabilim Dalı, Sakarya.
- Bingöl, K., Akan, A. E., Örmecioğlu, H. T., Er, A. (2020). Artificial intelligence applications in earthquake resistant architectural design: Determination of irregular structural systems with

- deep learning and Image AI method. Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University, 35:4.
- Birleşmiş Milletler (2020). About the Sustainable Development Goals (United Nations). <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>, (Erişim Tarihi: Nisan 2024).
- Chandra, A.M., Ghosh S.K. (2007). Remote Sensing and Geographical Information System, Alpha Science International, Oxford U.K. ss 16-24, 97-114.
- Cities in Motion (2018). IESE Cities in Motion Index 2018. <https://blog.iese.edu/cities-challenges-and-management/2018/05/23/iese-cities-in-motion-index-2018/>, (Erişim Tarihi: Nisan 2024).
- COAG National Disaster Resilience Statement. (2009). National Strategy for Disaster Resilience: Building our nation's resilience to disasters. <https://www.homeaffairs.gov.au/emergency/files/national-strategy-disaster-resilience.pdf>, (Erişim Tarihi: Mayıs 2024).
- Corrado, R. (2021). ICTs and AI-Driven Solutions for Disaster Management. Cambodia Development Center, 3, Issue 10.
- Çağlayan, N., Satoğlu, Ş. I., Kapukaya, E. N. (2018). Afet Yönetiminde Büyük Veri ve Veri Analitiği Uygulamaları: Literatür Araştırması (Big Data and Data Analytics Applications in Disaster Management: Literature Review). 7. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, Bildiriler Kitabı, Bursa.
- Çapar, N. (2009). Landsat uydu görüntüleri kullanılarak jeotermal kaynakların araştırılması, Ankara örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Dal, M., Özdemir, Y. (2020). Dijital Çağda Neden Bir Kent Sürdürülebilir Akıllı Şehir Olmalıdır?, Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi, 2(2), 205-215.
- Demirci, A., Karakuyu, M. (2004). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Teknolojilerinin Rolü, Doğu Coğrafya Dergisi, 9(12), 67-100.
- Demirer, Ö. (2018). Ders Notları, İşletmelerde Bilgi Sistemleri, Hitit Üniversitesi, https://web.hitit.edu.tr/dersnotlari/omurdemirer_24.05.2018_1P8B.pdf, (Erişim Tarihi: Nisan 2024).
- Develi, H. (2017). Endüstri 4.0'dan Toplum 5.0'a (From Industry 4.0 to Society 5.0). <https://www.dunya.com/kose-yazisi/endustri-40dan-toplum-50a/389146>, (Erişim Tarihi: Mayıs 2024).
- Duman, O., Gökgez, B. (2018). Türkiye'de ve Dünyada Afet Veritabanları (Disaster Databases in Turkey and the World). SETSCI Conference Indexing System, 3.
- Elveren, E. (2013). Investigation of The Geothermal Sources in Çeşme and Urla by Using Remote Sensing and Geographical Information Systems Techniques. Master Thesis, Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, İzmir.
- Garschagen, M. (2016). Decentralizing urban disaster risk management in a centralized system? Agendas, actors and contentions in Vietnam. Habitat International, 52.
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Milanović, N., Meijers, E. (2017). Smart Cities Ranking of European Medium-Sized Cities, Final Report, Vienna University of Technology. https://www.researchgate.net/publication/261367640_Smart_cities_-_Ranking_of_European_medium-sized_cities, (Erişim Tarihi: Nisan 2024).
- Goodspeed, R. (2015). Smart Cities: Moving Beyond Urban Cybernetics to Tackle Wicked Problems. Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, 1.
- Grey W.M.F., Luckman, A.J., Holland, D. (2003). Mapping urban change in the UK using satellite radar interferometry. Remote Sensing Environment 87: 16-22.
- Gündüz, M. Z., Daş, R. (2018). Nesnelerin İnterneti: Gelişimi, Bileşenleri ve Uygulama Alanları (Internet of things (IoT): Evolution, components and applications fields). Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 24 (2).
- Hall, R.E. (2000). The Vision of a Smart City. Proceedings of the 2nd International Life Extension Technology Workshop, Paris, France.

- Harrison, C., Donnelly, I.A. (2011). A Theory of Smart Cities. Proceedings of the 55th Annual Meeting of the ISSS, Hull, England, 1-15.
- Hollands, R. G. (2008). Will The Real Smart City Please Stand Up? Intelligent, Progressive or Entrepreneurial?, Routledge, New York, USA.
- Horita, F. E. E., Albuquerque, J. P., Marchezini, V. (2018). Understanding the decision-making process in disaster risk monitoring and early-warning: A case study within a control room in Brazil. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 28.
- İSBAK (2017). Akıllı Şehrin Mimarı: İSBAK (The Architecture of Smart City: ISBAK). <http://isbak.istanbul/akilli-sehirler-3/>, (Erişim Tarihi: Mayıs 2024).
- James, B.C. (2002). Introduction to Remote Sensing. Taylor and Francis, A.B.D.
- Japonya İş Federasyonu (2016). Toward realization of the new economy and society. Reform of the economy and society by the deepening of Society 5.0. http://www.keidanren.or.jp/en/policy/2016/029_outline.pdf, (Erişim Tarihi: Mayıs 2024).
- Kalkan, K., Maktav,D. (2010). Nesne Tabanlı ve Piksel Tabanlı Sınıflandırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması (IKONOS Örneği). III. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu, Kocaeli.
- Kavzoğlu, T., Çölkesen, İ. (2011). Uzaktan Algılama Teknolojileri ve Uygulama Alanları. Türkiye'de Sürdürülebilir Arazi Yönetimi Çalıştayı. 26-27 Mayıs 2011.
- Kemper, H., Kemper, G. (2020). Sensor Fusion, GIS and AI Technologies For Disaster Management. The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences, Volume XLIII-B3-2020, XXIV ISPRS Congress.
- Köseoğlu, Ö., Demirci, Y. (2018). Akıllı Şehirler ve Yerel Sorunların Çözümünde Yenilikçi Teknolojilerin Kullanımı (Smart Cities and Employing Innovative Technologies for Tackling Urban Policy Issues). *International Journal of Political Studies*, 4 (2).
- Kularathna, E.A.I., Geethamali, H.D.M.K. (2020). ICT Applications in Disaster Resilience in a Smart City in Colombo Area of Sri Lanka. *International Journal of Governance and Public Policy Analysis (IJGPPA)*, 2 (1).
- Lin, L., Nilsson, A., Sjölin, J. Abrahamsson, M., Tehler, H. (2015). On the perceived usefulness of risk descriptions for decision-making in disaster risk management. *Reliability Engineering and System Safety*, 142.
- Lindgren, D.T. 1974. Urban Applications of Remote Sensing. *Remote Sensing, Techniques for Environmental Analysis*, 225-241.
- Mangır, F. (2016). Smart City: Strategies For Local Governments: The Case of Konya in Turkey. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 41.Yıl Özel Sayısı.
- Mckinsey Company (2013). Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Destekli Yenilikçi Çözümler Eksenli Mevcut Durum Raporu, Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Yayını, Ankara, Turkey.
- Meechang, K., Leelawat, N., Tang, J., Kodaka, A., Chintanapakdee, C. (2020). The Acceptance of Using Information Technology for Disaster Risk Management: A Systematic Review. *Engineering Journal*, 24 (4).
- Memiş, L., Babaoğlu, C. (2020). Afet Yönetimi ve Teknoloji: Farklı Boyutlarıyla Afet Yönetimi (The Disaster Management and Technology: Disaster Management with Different Dimensions) (Edt. M. Yaman ve E. Çakır), Nobel Yayınevi, Ankara, Turkey.
- Muller D. Zeller, M. (2002). Land use dynamics in the central highlands of Vietnam: a spatial model combining village survey data with satellite imagery interpretation. *Agriculture Economy* 27: 333– 354.
- Ojo, A., Dzhusupova, Z., Curry, E. (2016). Exploring the Nature of the Smart Cities Research Landscape Smarter as the New Urban Agenda: Public Administration and Information Technology (Ed. J. Gil-Garcia, T. Pardo, T. Nam), Springer International Publishing, Switzerland, 23-47.

- Orselli, E., Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler (Technology and Transformation In Urban Life: Smart Cities). *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2 (1).
- Palazca, A. (2020). Afet Sonrası Toplanma Alanlarının Analizi: Denizli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Denizli.
- Parker, H.D. (1988). The Unique Qualities Of Geographic Information System: A Commentary. *Photogrammetric Engineering And Remote Sensing*, 54 (11), s.1547-49.
- Pirasteh, S., Varshosaz, M. (2019). Geospatial Information Technologies in Support of Disaster Risk Reduction, Mitigation and Resilience: Challenges and Recommendations. *Sustainable Development Goals Connectivity Dilemma*, 1st Edition, CRC Press, Florida, United States.
- Pratt, W.K. (2001). *Digital image processing*. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Saracel, N., Aksoy, I. (2020). Toplum 5.0: Süper Akıllı Toplum (Society 5.0: Super Smart Society). *Social Sciences Research Journal*, 9 (2).
- Small, C., Miller, R.B. (1999). Monitoring the Urban Environment from Space, *The International Symposium on Digital Earth*, Beijing.
- Smart Cities Council India (2018). Manage Disaster and Build Resilient Smart Cities. <https://india.smartcitiescouncil.com/article/manage-disaster-and-build-resilient-smart-cities>, (Erişim Tarihi: Mayıs 2024).
- Sun, W., Bocchini, P., Davison, B. D. (2020). Applications of artificial intelligence for disaster management. *Natural Hazards*, 103.
- Sürmeli, D. (2011). Yapay Sinir Ağları İle Afet Yönetiminde Sosyal Zarar Görebilirlik Riskinin Belirlenmesi (Utilization of Artificial Neural Networks for Calculation of Social Vulnerability in Disaster Management). *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya*.
- Şahin, A., Örselli, E. (2003). E-Devlet Anlayışı Sürecinde Türkiye (Turkey's e-Government Practices). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9.
- Tarhan, Ç. (2007). Detection of Environmental and Urban Change Using Remote Sensing and GIS, Doctorate Thesis, The Graduate School of Engineering and Sciences, İzmir Institute of Technology, İzmir.
- Tecim, V. (2008). Coğrafi Bilgi Sistemleri: Harita Tabanlı Bilgi Yönetimi. *Renk Form Ofset Matbaacılık*, Ankara.
- Thamarux, P., Leelawat, N., Matsuoka, M. (2017). The GIS database analysis for multi natural hazards risk estimation web application development: A focus on startups in Thailand. *Proceedings of the International Symposium on Remote Sensing*, Nagoya, Japan, 163-166.
- Toptaş, T.E., Tüdeş, Ş. (2014). Planlamada Uzaktan Algılama Esaslı Arazi Kullanım Analizi ve Tematik Sınıflama. 5. Uzaktan Algılama-CBS Sempozyumu (Uzal-CBS 2014), 14-17 Ekim 2014, İstanbul.
- Turan, M. (2014). Bulut Bilişim ve Mali Etkileri: Bulutta Vergi (Cloud Computing And Its Financial Effects: Tax On Cloud). *Bilgi Dünyası*, 15 (2).
- Türe, T. (2018). Web Ortamında Coğrafi Bilgi Sistemleri Uygulamaları İle Yerel Yönetimlerdeki Hizmet Kalitesinin Artırılması (Improving Local Service Qualities with Geographical Information Systems on the Web). *Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir*.
- Varol, Ç. (2017). Sürdürülebilir Gelişmede Akıllı Kent Yaklaşımı: Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları (Smart City Approach for Sustainable Development: Practices of Municipalities in Ankara). *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26 (1).
- Weng, Q.H. (2002). Land use change analysis in the Zhujiang Delta of China using satellite remote sensing, GIS and stochastic modelling. *Journal of Environmental Management* 64: 273-284.

- World Bank (2018). Machine Learning for Disaster Risk Management. International Bank for Reconstruction and Development/International Development Association, Washington.
- Yaman, M., Çakır, E. (2018). Dijitalleşen Dünyada Akıllı Afet ve Acil Durum Uygulamaları (Intelligent Disaster and Emergency Applications in the Digitalized World). İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (2).
- Yomralıoğlu, T. (2002) Coğrafi Bilgi Sistemleri: Temel Kavramlar ve Uygulamalar. Seçil Ofset, İstanbul.
- Yurdoğlu, E. (2008). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemi Uygulama Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMAYA ÇOK DİSİPLİNLİ BİR BAKIŞ

Eda YÜCESOY¹

GİRİŞ

19. yüzyılın sonunda kurulduğu günden günümüze modern şehir planlama disiplinlerarasılık (interdisciplinary) ile karakterize edilmiştir. Modern şehir planlamanın geçmişini bir yanda Hippodamos'un MS.5 yüzyılda planladığı Milet ve Prienne'den izini sürmeye başlasak da bir bilim alanı ve mesleki alan olarak gelişmesi 19.yy'da sanayileşmeyi başlatan ülkelerin kentlerinde gözlenen ciddi problemlerle birlikte olmuştur. Antik kentte farklı amaçlarla oluşturulan ortogonal tasarımı ve Öklid geometrilili planlar erken sanayi kentlerinde gözlenen yoksulluk, sağlık ve hijyen problemlerinin çözümü için önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Paris'te ve Londra'da başlayan büyük planlama operasyonları özellikle işçi mahallelerindeki sağlık koşullarını iyileştirme hedefiyle kentin gelişimini etkileyecek büyük ve önemli altyapı yatırımları ve bulvarlar, meydan ve geniş parklar gibi kamusal alanları kapsıyordu. Tekeli'ye (2023) göre sanayi kentinin sağlık sorunlarını çözmeyi hedefleyen planlama büyük ölçüde harita mühendisliği ve altyapı mühendisliği içinde kalmıştır. Diğer dünya metropollerini ile benzer bir zamanlama ile Tanzimat sonrasında İstanbul'da yapılan yangına karşı yapılan düzenlemeler ilk kentsel planlama çalışmaları arasında yer almaktadır. 1848 tarihli Ebniye Nizamnamesi (Yapılar Tüzüğü) ve 1863 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi (Yollar ve Yapılar Tüzüğü) Osmanlı İmparatorluğu döneminde kent planlaması konusunda yapılan ilk düzenlemeler özellikle İstanbul'u tehdit eden ve sıklıkla tekrarlanan

¹ Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, edayucesoy@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-3528-8123

yacağı düşünüldüğünde var olan kentlerdeki sorunların çözülmesinin yanı sıra, yeni kentsel yerleşmelerde yüksek ve adil yaşam kalitesinin sağlanabilmesi önem kazanıyor. Avrupadan farklı olarak Türkiye’de ve hızlı kentleşen Afrika ve Asya ülkelerinde gözlenen metropolitenleşme sürecinde kentsel planlama için talep edilen yeni teknolojilerin kullanılması, fırsatların oluşturulması ve geliştirilmesi için disiplinlerarası ve disiplinlerüstü bağlantılarını kullanabilen ve artırabilen mesleki yaklaşımlara ve donanımlara ihtiyaç duyulacaktır. Bir yanda karmaşık kentsel sorunları çözme hedefinde disiplinler arasındaki bilgi boşlukları kapatılmaya çalışılırken, aynı zamanda da uygulanabilir çözümler yaratılırken farklı paydaşları çözüme dahil etmek, farklı bakış açılarını bütünleştirerek karmaşık sorunları ele almak çözümün planlanması süreçlerinde önem kazanacaktır.

KAYNAKLAR

- Beattie, M. (2004). Sir Patrick Geddes and Barra Bazaar: competing visions, ambivalence and contradiction. *The Journal of Architecture*, 9(2), 131–150. <https://doi.org/10.1080/1360236042000197835>
- Eraydın, A. (2017) Planlamada Yeni Eğilimler, S.S. Özdemir, Ö.B. Özdemir Sarı, N. Uzun (der.) Kent Planlama, Kavramlar, Konular, Güncel Tartışmalar içinde. İmge Kitabevi, Ankara. s. 561-581.
- Ersoy, M. (1989) Türkiye’de Merkezi Yönetim- Yerel Yönetim İlişkileri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 9 (1), 45-66.
- Ersoy, M. (2007). Planlama kuramına giriş. Kentsel planlama kuramları içinde, 9-34.
- İnci, S., & Kaya, V. H. (2021). Eğitimde Multidisipliner, Disiplinlerarası Ve Transdisipliner Kavramları. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(235), 2757-2772.
- Jantsch, E. (1972). Towards interdisciplinarity and transdisciplinarity in education and innovation L. Apostel, S. Berger, A. Briggs, & G. Michaud (der.), *Interdisciplinarity: Problems of teaching and research in universities içinde*. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development, Centre for Educational Research and Innovation.
- Lawrence R.J. (2023) Transdisciplinarity: Science for the public good. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1519 (1), 5-6
- Manolakelli, A. (2022) Inter, Multi, Cross, Trans, & Intra-disciplinary: What is the difference and why is it important? (Post) <https://www.archpsych.co.uk/post/disciplinarity-definitions>
- Oh, I. S. (2015). Complex and collaborative problem solving: New, unique, and useful? *Industrial and Organizational Psychology*, 8(2), 301–304.
- Pinson, D. (2004). Urban Planning: An ‘Undisciplined’ Discipline? *Futures*, Elsevier, Transdisciplinarity, Vol. 36(4): 503-513.
- Stember, M. (1991). Advancing the social sciences through the interdisciplinary enterprise. *The Social Science Journal*, 28(1), 1-14. [https://doi.org/10.1016/0362-3319\(91\)90040-b](https://doi.org/10.1016/0362-3319(91)90040-b)
- Tekeli, İ. (2023) Kent planlamasında sorunlar nasıl aşılabilir? Kapalı plan-açık plan, 13 mart 2023. https://t24.com.tr/yazarlar/ilhan-tekeli/kent-planlamasinda-sorunlar-nasil-asilabilir-kapali-plan-acik-plan,39113#google_vignette

SONUÇ: MESLEĞİN GELECEĞİ[N] MESLEĞİ: MEKANSAL PLANLAMA

Aliye Ahu GÜLÜMSER¹

Merve Deniz TAK²

- “Karşılaştığımız sorunlar, onları yarattığımız düşünce düzeyinde çözülemez.” Albert Einstein

21. yüzyıl, kentlerin dönüşümünü yalnızca fiziksel değil; aynı zamanda sosyal, ekonomik ve teknolojik açılardan yeniden tanımlayan bir dönem olmuştur. Gelişen teknolojiler, değişen toplumsal yapı ve artan kent nüfusu karşısında şehir planlama disiplini, kaçınılmaz bir biçimde tarihsel bir kırılma sürecine girmiştir. Bu dönüşüm süreci, geleneksel planlama paradigmalarının sınırlarını zorlamakta ve mekânsal planlama mesleğini yeni bir düşünsel ve teknik çerçeveye yönlendirmektedir. Bu yeni bağlamda, şehir plancılarına düşen rol yalnızca fiziksel çevreyi düzenlemek değil; aynı zamanda karmaşık veri ağlarını anlamlandırmak, toplumsal talepleri analiz etmek ve katılımcı, sürdürülebilir bir gelecek tahayyül etmektir.

Dijitalleşmenin etkisiyle birlikte şehir planlama artık statik plan belgelerinden çok, sürekli güncellenen, veri odaklı ve etkileşimli sistemler üzerinden şekillenmektedir. Şeylerin İnterneti (IoT), büyük veri, yapay zekâ, dijital ikizler ve coğrafi bilgi sistemleri (CBS) gibi teknolojiler, mekânsal karar alma süreçlerini derinden etkilemiş ve planlamada nesnel, ölçülebilir temellerin önemini artırmıştır (Batty, 2013; Goodchild, 2007). Bu teknolojiler aracılığıyla geliştirilen modeller, plan kararlarının daha şeffaf, izlenebilir ve hesap verebilir olmasına katkı sunmaktadır.

¹ Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, gulumser@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9722-5131

² Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, mdtak@istanbul.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9884-5962

KAYNAKLAR

- Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning reexamined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31(5), 743-758.
- Batty, M. (2013). *The New Science of Cities*. MIT Press.
- Batty, M. (2018). Inventing future cities. *Urban Planning*, 3(1), 4-16.
- Goodchild, M. F. (2007). Citizens as sensors: the world of volunteered geography. *GeoJournal*, 69(4), 211-221.
- Healey, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. Macmillan.
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? *City*, 12(3), 303-320.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House.
- Marsden, T. (2016). *Agri-Food and Rural Development: Sustainable Place-Making*. Bloomsbury.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens III, W. W. (1972). *The limits to growth*. Universe Books.
- Newman, P. (2018). *Resilient Cities: Overcoming Fossil Fuel Dependence*. Island Press.
- Tekeli, İ. (2009). *Planlamanın yeniden yapılanması*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.